

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 2. ZÁŘÍ 1936

ZA KČ 2.—

Návrat velmocí

F. PEROUTKA

Levice zpytuje svědomí

MILOŠ VANĚK

Politická historie lihu

KAREL KUBATA

O dnešní češtině

JIŘÍ HALLER

Dopis Stanislava K. Neumanna

Po moskevském procesu

WALTER

Co je universitní profesor — Problém Řehoř-Vraný

Několik pokynů pro žurnalisty, píšící o Španělsku — Přivrženci occidentalu nám píší...

Přivrženci esperanta nám píší...

Všechny kruhy

jsou nadšeny znamenitými jízdními vlastnostmi vozů TATRA - nepatrnou obsluhou, malou spotřebou pohonných látek, stálou spolehlivostí. Mnoho dopisů od našich zákazníků z dovolené nám to znovu potvrzuje. Stejně dobře hodí se vůz TATRA pro povolání i pro jízdu ve městě. Nezávazná zkušební jízda z nejbližší prodejny TATRA Vás přesvědčí o zvláštních přednostech značky

Tatras

Elektroautomatické ledničky TATRA-ATE jsou nezbytná zařízení pro zachování zdraví.

Velký politický proces moskevský

objeví se v pronikavém světle zejména čtenářům životního díla jednoho z jeho hlavních obžalovaných

LVA TROCKÉHO DĚJINY RUSKÉ REVOLUCE 1905-1917

v jejichž třetím svazku

Ř JNOVÁ REVOLUCE 1917

ukončujícím právě své sešitové vydání, potkáváme nejvíce postav známých z moskevské pře.

Dosud vyšlé 2 díly stojí, brož. Kč 170.—, váz. Kč 210.—. Díl 3. vychází v sešitech po Kč 3·90. — U knihkupučů.

F R. B O R O V Ý

Praha II, Bratislava,
Národní tř. 18. Dunajská ul. 21.

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova Všeobecného pensijního ústavu (vých.vchod), tel. 355-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro vždy.

Hosté mohou přicházet do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

Pokračujeme v uveřejňování názorů a posudků významných osob, zaslanych nám k naší anketě.

Pan JUDr. Jan Brzorád zaslal nám tento dopis:

Tážete se na moje stanovisko o klubu Přítomnost. Měl jsem čest jednou navštívit Váš klub jako referent o poměru zemědělství k průmyslu. Ohlas a opravdová účast přítomných, které vyvolaly současně přednesené referáty, pana továrníka Weissbergera a můj, svědčily o opravdové seriosnosti, s jakou

Váš klub zajímá se o aktuální otázky hospodářské. Celá debata byla vedena věcně a jsem přesvědčen, že kdyby bylo možno probírat všechny otázky veřejné způsobilé, jaký zavádíte ve svém klubu, mohl by takový postup nesmírně prospět správnému a objektivnímu osvětlení takových otázek. Měl jsem dojem, že prostředí Vašeho klubu hodí se velmi dobře k nedemagogickému, seriosnímu a průžnému projednávání problémů majících význam pro celý národ.

V dokonalé úctě:

JUDr. Jan Brzorád.

OBSAH 34. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: VL. BURIAN: Stalinův trest smrti. — MILOŠ VANĚK: Levice zpytuje svědomí. — KAREL KUBATA: Politická historie lihu. — VÁCLAV ČERNÝ: Je naše doba romantická? — JOSEF KODÍČEK: Rozloučení s Karlem Krausem. — Z. SMETÁČEK: Vražda jako argument. — S kým sympatisují. — Muž bez vlasti. — Posluchači mluví do rozhlasu. — Práce jako odměna. — Co očekávají naše školy od našich novin. — Přivrženci esperanta nám píší... — Přivrženci occidentalů nám píší... — Vdaná pracující žena o sobě.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA Č. 62

Návrat velmocí

V našich novinách se často vyskytne podivní: hle, Hitler vede zahraniční politiku Německa od úspěchu k úspěchu! Tak se mohou podívat jen lidé, kteří už zapomněli nebo nikdy nevěděli, čím Německo kdysi bylo. Tato cesta „od úspěchu k úspěchu“ nemohla Německo minout, ať už by bylo spravováno kýmkoliv. Tento stát se stává zase vlivnou velmocí, již býval, dospívá rychle k onomu mezinárodnímu postavení, s něhož jej srazila světová válka. Není v tom nic nového, ačkoliv mnozí z mladé generace se tomu podivují.

Máme a budeme mít ještě důvody litovat, že evropská politika neměla tolik jasnozřivosti, aby dovolila demokratickému Německu nastoupit cestu úspěchu, a aby mu k tomu dokonce pomohla, bylo-li třeba. V politice platí jedna zásada: oběti se mají dělat v pravý čas; dělá-li se oběť teprve tehdy, když její příjemce už je tak silný, že je schopen si ji sám vynutit, nesklidí se za ni žádná vděčnost. Protože vůči demokratickému Německu se jednalo s přisností, která zavírala oči před nezbytnou budoucností, protože německým demokratickým státníkům nebyl dopřán žádný triumf, ani když o něj dost pokorně prosili, proto Hitler nyní ověňuje se vavříny, jež mu bude už těžko rváti s čela. Vzestup Německa k moci zůstane v mysli Němců spojen se jménem Hitlerovým. Mnohá jiná symbolika byla by Evropě prospěšnější. Hitler inkasuje všechnu slávu z nezbytného návratu německé říše k velmocenskému postavení. Před patnácti lety se mělo uvážít, že je to návrat neodvratitelný, že tato říše jednou zase dospěje na vysoké místo, které jí patří pro její velikost, pro početnost jejího obyvatelstva, pro její obdivuhodnou práci a schopnost organizace, snad také pro vojenskou statečnost, jež se v ní vyskytuje. Věřil snad někdo, že tak velký — počtem i výkony velký — národ lze trvale udržet v bezmocnosti, do níž jej uvrhla jedna mírová smlouva? A nevěřil-li tomu nikdo, proč jsme si neřekli: nemáme-li v tomto na vybranou, můžeme si vybrat aspoň, jaký režim v Německu má sklidit slávu, že to provede — ? Pochybuje se ještě o tom, že demokratický režim by byl daleko nejpříjemnější? Mohli jsme si vybrat okamžik, kdy se Německo zase má stát tím, čím bylo. Místo toho jsme si dali ten okamžik vnutit a ztratili jsme ovšem všechny vliv na provádění, tempo i duchovní podobu toho, co se dnes před námi děje. Mohli jsme dovolit, aby návrat Německa k rovnoprávnosti provedli ti, kdo symbolicky šli se usnášet na nové říšské ústavě do Výmaru, chtějíce tak naznačit, že nové Německo nemá být vzdáleno ducha Goethova. Avšak byli jsme pošetilí a pečlivě jsme uschráněli všechny úspěchy pro ty, kdo chtějí naznačit, že nové Německo nemá být vzdáleno ducha Siegfriedova, Wotanova nebo nějakého jiného takového čerta.

Ovšem, byli už před patnácti lety lidé, kteří doporučovali, aby svět, musí-li se již jednou dohodnout s Německem, dohodl se raději s těmi prvními Němci

než s těmi druhými. Takovými lidmi bylo opovrhováno a byli skoro vylučováni z národa. Byli nazýváni germanofily, ačkoliv, jak dnes už i tupec musí pochopit, vedla je starost o jejich vlast, ne o cizí. Pravá podstata tehdejšího germanofilství byla v tom: vidět o deset let dopředu.

A jak podivná změna rolí od té doby! Ti, kdo zakazovali dohovořovat se s odzbrojeným Německem, jsou nyní plni ochoty k Německu ozbrojenému a ze všech nejhrošivěji nám radí, abychom se s ním dohodli. Jejich statečnost, již nesčetněkrát ústy vystavovali na odív, dokud jí nebylo třeba, vystačila právě k tomu, aby se vypínali nad odzbrojeným Německem. Nyní rychle uznali, že přestávají všechny žerty, a nikdo je už nepřiměje k tomu, aby opakovali některá z oněch slov, jimiž kdysi tak bezstarostně házeli kolem sebe. Přeorientovali se s rychlostí, která činí větší čest jejich nosu než jejich páteři. Víme teď, ještě lépe než tenkrát, čím byla jejich tehdejší politika: bylo to politické klackovství, které stejně, jako klackovství obyčejné, přechází po prvních dotycích skutečného, drsného života.

Milovými kroky se blíží chvíle, kdy Německo, opírajíc se o svou armádu, vstoupí zase s plnou vahou do evropské politiky. To je hlavní smysl nynějších dějů. Bude to nová zkušenost, nový zažitek pro mnohé lidi z mladé generace. Začali politicky vnímat teprve po válce a neuvědomovali si, že žijí v abnormálních poměrech. Když se po prvé podívali politickými očima na Evropu, viděli, že Německo je slabé a nerovnoprávné. Zvykli si na to. Poznali Německo krátce po porážce. Nezažili nic jiného. Nyní mají něco jiného zažít, a změna bude tak velká, že není div, jestliže se jim někdy zmocňuje téměř panika. Jejich radikální vůdcové jim to neulehčili a vedli k nim řeči, jež měly jakýsi význam, jen dokud Německo bylo slabé; líčili jim to tak, jako by bylo nejlépe věcí Německo pokorit, přivést k rozumu nebo přimět, aby se podřídilo naší vůli. Tvářili se tak, jako by k tomu všemu stačilo trochu rázného pokřiku. To vše byly řeči, jež snad bylo možno vésti v jediné, zvláštními okolnostmi podmíněné periodě. Tito řečníci a jejich posluchači ve skutečnosti stáli na velmi tenké slupce. Tato slupka se právě nyní protrhla. Silné a rovnoprávné Německo bude pro mnohé z mladé generace neslychaným překvapením. Bude teď nesnadnější se nad ním vypínat, bude teď riskantní se na ně obořovat tak, jak vám k tomu radili vaši vůdcové, kteří mysleli, že se mohou v oné jediné a výjimečné periodě světových dějin zařídit po domácku a navždy.

Co si nyní počnou mladí lidé s řečmi, které kdysi o poměru k Německu vyslechli od dra Kramáře a od p. Stříbrného? Nikdy se nemá mluvit tak, aby řeč jedinou změnou situace mohla pozbyt všeho smyslu. Všechno poučování, jež tito vůdcové udíleli mladým lidem o tom, jak se má s Německem zacházet, rázem se octlo na smetišti.

Co se všechno stalo? Stalo se tolik, že zmizely doby, kdy mobilisace dvou francouzských ročníků mohla Německo přivést k jakémoliv povolnosti. Svět se tím hluboce změnil. Ztratila se blažená jednoduchost poválečné evropské politiky. Německo nedá už od nikoho na sebe dupat, nýbrž pravděpodobně samo bude dupat na jiné. Bude mnohem nesnadnější dělat teď v Evropě politiku. Také ovšem pro nás, a leckterá forma mezinárodního klackovství, kterou mnozí považovali za osvědčení vlastenectví, bude musit zmizet z našeho chování. Ostatně budou musit zmizet i klackovitosti, které jiná skupina nyní patrně pokládá za osvědčení pokrokového smýšlení. Byla u nás debata o to, máme-li či nemáme-li jít na Olympiadu do Berlína. Vyskytovali se lidé, kteří si přáli, abychom svou neúčastí dali dnešnímu německému režimu najevo, jak o něm smýšlíme. Není pochyby o tom, že o něm smýšlíme nepříznivě. Přes to, a nevzdávající se žádné ze svých myšlenek, nesmíme se chovat vůči Německu tak, aby to ohrozilo možnost žít vedle něho klidně. Ovšem že jsme musili jít na Olympiadu i do Berlína, ovšem že prezident musil vítat olympijské běžce a ovšem že policie nemohla dovolit komunistům, aby při té příležitosti svými způsoby oznámili, co mají na srdci. Nejit na Olympiadu proto, že se nám nelíbí její pořadatelé, byl by akt příliš nepřátelský, byla by to okázalá urážka, a ti, kdo k tomu naváděli, nehodí se k tomu, aby dávali rady v té otázce, jak má malý stát existovat vedle velkého. Nevědí zřejmě nic o umění, jak žít vedle velmoci tak nebezpečně. Z našeho chování musí zmizet každý stín, který by bylo možno vyložit jakožto provokaci. Neúčast na Olympiadě bylo by zajisté možno tak vyložit.

Není mi ovšem příjemno tak mluvit, poněvadž vůbec není příjemno člověku, jestliže musí tak chladně ovládat své city. My všichni máme vrozenou touhu spatřit, kterak špatné činy jsou potrestány, a věříme, že dnešní Německo se dopustilo mnoha špatných činů. Ale tato naše touha musí ustoupit, jestliže jsme povoláni, abychom jednali ku prospěchu své země. Jestliže někdo stojí na schůzi před svými voliči, tu ať dovolí svým citům třeba se rozběsnit a ať vymáčkne ze sebe poslední jejich kapku a ať třeba předstírá více, než je pravda. Avšak jestliže někdo je poslán, aby navenek zastupoval zájem státu, pak mimo jiné musí vynikat také uměním ovládat se. My všichni se musíme vedle hitlerovského Německa umět ovládat. Co nám radí lidé, kteří s tím nesouhlasí? Vlastně nám neradí nic. Pronášejí docela neurčité řeči o jakémsi boji s hitlerismem, který prý bude vítězně vybojován, při čemž není zaručeno, že za těmi řečmi vůbec něco je a že to nejsou nejobyčejnější fráze. Československo není povoláno k tomu, aby zahajovalo mezinárodní boj proti hitlerismu. Jediným jeho úkolem je projít beze škody touto krizí. Je mi, opakuji, líto, že nemohu mluvit ohnivěji, ale cítím, že bych mluvil nesvědomitě.

Nyní, když Německo zase jako velmoc vstupuje do světové politiky, už se ostatně může lépe rozumět tomu, proč někteří lidé u nás vždy, i za dob německé slabosti, trvali na tom, abychom svůj poměr k německé menšině uspořádali rozumně a podle slušnosti a tak, abychom se za to před světem nemusili hanbit, abychom naopak mohli býti jisti jeho schvá-

lením. Také toto, jak to bylo nazýváno, germanofilství, mělo na mysli prospěch vlasti. Lišilo se od jiného druhu vlastenectví, které vždy ohryzuje jen přítomnou chvíli, tím, že se dívalo do budoucnosti a předvíдалo dobu, kdy se Německo opět v plné síle objeví na scéně. Byly u nás návrhy, abychom Němcům ani volební právo nedali. To ve své době snad mohlo vypadat duchaplně nebo vlastenecky a mohlo se zdát, že bychom tím se zbavili leckterých svých obtíží, zejména té obtíže, jež je skryta v tom, je-li vláda nucena vládnout tak, aby to odpovídalo přáním a prospěchu skutečně většiny obyvatelstva ve státě. Měl by dnes někdo chuť jít za to odpovídat na mezinárodní forum, které, ať je naše přání jakémoliv, debatuje už o tom, jaké bydlo jsme našim Němcům vystavěli?

Budeme tedy žít v době značně komplikovanější, než na jakou jsme si od války zvykli. Ať bude svět jednat o čemkoliv, bude musit vyslechnout i německé mínění a bude musit vyhradit dosti velké místo pro jeho zájmy. Nebude už evropské otázky, aby Německo si v ní ukládalo bývalou zdrželivost. Mládeži, již to bude připadat nezvyklým, a kterou snad budou někteří vůdci navádět, aby se poohlédla po zrádcích, co to zavinili, mládeži, která se této nové situace snad bude děsit, musí býti řečeno, že to není nová situace a že její otcové nežili v žádné jiné. Vrací se jen to, co už bylo. Ovšem, není příjemné, že nebude už možno s Německem jednat spatra, ale opravdu to není nic nového.

Už na začátku tohoto století bylo Německo nejsilnějším evropským státem, už jednou byl to problém evropské politiky, jenž vzbuzoval nejvíce úzkosti. Tak silný byl to tehdy stát, že Francie a Rusko několikrát před ním ustoupily ve svých životních zájmech, když se neostýchal jim vyhrožovat válkou. Ale jako tenkrát německé nebezpečí vedlo k tomu, že se proti němu utvořila koalice dosti silná, aby je porazila, tak se stane i tentokrát. Historie i v tom se bude opakovat. Není možno, aby nebezpečí tak velké nevyvolalo v synech stejnou reakci, jakou vyvolalo v otcích. Nebezpečí německého imperialismu je tak kruté, že téměř zbavuje ostatní státy svobody vůle. Musejí jednat podle pudu sebezáchovy.

Velmi významná věc se stala právě v těchto dnech: náčelník polského státu, onoho státu tedy, který po nějakou dobu se zdál věřiti, že jest možno konejšiti tygra cukrem a sám od něho cukr přijímati, odejel do Francie, aby tam co nejzřetelnějším způsobem manifestoval polsko-francouzské přátelství ve zbrani. Jel tam dokonce tak, aby se ani nedotknul německé půdy. Nebylo třeba pochybovat, že tento konečný výsledek se dostaví. Polsko dlouho se tvářilo, jako by tvář v tvář obrozenému pangermanismu ještě mělo na vybranou a jako by mohlo jednat, jak se mu zlíbí. Předvídali jsme, že jednoho dne se ukáže, že to není pravda, že na konec pangermanismus vnutí také Polsku onu zcela primitivní sebezáchovnou reakci, již vnučuje všem ostatním. Proto jsme se nad polským problémem nikdy ani příliš neznepokojovali. Byla to epizoda, plynoucí z hrdosti polských státníků, kteří chtěli dokázat, že neztratili svobodu vůle. Mistři polské politiky vyhodili svůj stát do vzduchu jako kámen: nyní padá zase k zemi. Ze stejných důvodů nepokládáme ani stanovisko Anglie za takový problém,

jak se mnohým jeví: ani tato mocná říše nemá zcela svobodnou vůli; nikdo, komu hrozí zkáza, ji nemá; pohybuje se tak, aby ušel zkáze. To zavede v rozhodující chvíli také Anglii do tábora protiněmecké koalice. Docela se vracíme do minulosti: Německo se stává zase velmocí — a opět se tvoří obranný spolek proti němu.

Jakou roli v tom všem hraje sám Hitler? Je pravda, že právě on vede svou zemi „od úspěchu k úspěchu“? Je — i není. Německo by bylo velmocí i bez Hitlera. Návrat k velmocenskému postavení, jenž právě jest onou cestou „od úspěchu k úspěchu“, nebyl by mohl Německo minout za žádných okolností. A země by dosti duněla, kdyby i nehitlerovské Německo se zase vracelo do postavení velmocí. Tím více ovšem duní, jestliže v čele říše, vracející se do bývalého skvělého postavení, stojí vyznavač brutálního imperialismu. Hitler dodává jenom obzvláště tragického přízvuku tomu, co by se dělo i bez něho.

Na druhé straně je pravda, že Hitler urychlil tempo příznivě pro svou zemi. Učinil jediné a hlavní rozhodnutí, z něhož pak vyplývá vše ostatní: rozhodl se ozbrojit svou zemi a dovedl ostatním nahnat strach, aby tomu nepřekáželi. Všechny diplomatické úspěchy Německa na tom spočívají. Dokud nemělo armády, nikdo se nestaral o jeho souhlas, ačkoliv bylo rozumnější už tenkrát se o něj starati. Bohužel jsme Německo poučili, že armáda je všechno.

Ke konci minulého století řekl Bismarck: „Musíme se namáhat, abychom rozladění, jež vyvolal náš vzrůst ve skutečnou velmoc, oslabili čestným a pokojným užíváním své váhy. Bylo vždy mým ideálním cílem získati důvěru, jakmile jsme dosáhli jednoty uvnitř dosažitelných hranic.“ Historie se opakuje i v tomto. Týž problém stál potom před Vilémem II., týž stojí dnes před Hitlerem. Víme, jak jej řešil sám Bismarck, víme, jak jeho nerozřešením ztratil císař korunu, nevíme ještě, jak se k němu — po knížeti a po císaři — zachová muž, který vlády nad Německem dobyl demagogií. Tušíme, že ze všech nejjvíce bude musít být držen na uzdě strachem z porážky.

F. Peroutka.

poznámky

Po moskevském procesu

Moskevský proces je logickým výsledkem vývoje vnitřních poměrů v SSSR. Začíná se marxismem a končí nacionálním socialismem. Je lhostejno, na podstatě věci ničeho nemění a ničeho nemůže změnit způsob psaní orgánu Kominterny, ať v Moskvě, v Praze či v Paříži. „Rudé právo“ se všemi svými odnožemi včetně „Halo novin“, stejně jako „Humanité“ nemožno mít vlastního stanoviska. Vydavatelstva těchto listů by nesměla býti sekce KI, udržované při životě subvencemi. Za dnešního stavu věcí musí tyto časopisy nadávat každému dle příkazu Stalina. Dnes je Zinověv vrah a agent Gestapa, Trocký je zavilý kontrarevolucionář. Kdysi, když Zinověv seděl v presidiu Kominterny, byl drahý soudruh a milovaný Georgij. Jenom proto, že podpisoval šeky na výplatu pro Prahu. Nemůže proto nikoho svést na scestí psaní orgánu nesamostatných. Jediným vodítkem při posuzování mohou býti a zůstávají fakta.

Proti Leninovi bojovalo se velmi těžce. Ale Trocký, Zinověv i Kameněv byli opozičníky již za jeho života. Nedošlo ovšem

nikdy ke střelení. Lenin, velmi silná osobnost, rozený vůdce, dovedl získati většinu argumentů, měl důvěru, protože byla známa jeho oddanost věci revoluce, jeho osobní čistota a poctivost. Nebyl vybíravý v potírání odpůrců, ale nepotřeboval kata. Ani po jeho smrti nebylo proti odpůrcům bojováno v rukavičkách, ale nedošlo k popravám. Byly opoziční skupiny, velmi silné a vedené význačnými osobnostmi — Bucharin, Rykov, Tomský nebo: Šlapnikov, Lominadze a jiní a jiní. Primát k pobití nepohodlných odpůrců zůstal Stalinovi. Tento Gruzinec — to není výtka, ale nutně konstatování — nechápající a neschopný pochopiti sektářskou duši ruského člověka, chce se udržeti u moci za každou cenu, nevyjímaje ani Thermidoru ani 30. června.

Mnoho hluku nadělala otázka použití individuálního teroru. Možno zcela klidně věřit tomu, že i když Trocký odmítá osobní teror, jeho stoupenci ve SSSR chtěli tohoto použít. Principiálně jsou sice marxisté proti individuálnímu teroru, ale dějiny revolučního hnutí přinášejí doklady o použití tohoto.

Průběhem procesu se událo několik drobných episod. Povšimneme-li si jich blíže, je jasné mnohé, co se zdá být na první pohled těžko pochopitelným. Tak hned to nápadné přiznávání se k činitelům obžaloby. Zinověv říká po řeči prokurátora Vyšinského: Během deseti let jsem byl třikrát vyloučen ze strany a třikrát vzat zpět a pověřen funkcemi. Slyšite v těchto slovech naději Zinověvovu, že bude opět vyloučen a opět přijat do strany. Kameněv nabádá v závěru soudního přelíčení vládu i stranu ke větší bdělosti, protože prý, pokud bude žít Trocký, hrozí stále nebezpečí teroristických akcí. Kameněv, Zinověv, Smirnov a třináct dalších seděli na lavici obžalovaných, ale hlavní obžalovaný byl Trocký, odpůrce Stalinův. Co bylo obžalovaným slíbeno za přiznávání viny vlastní a za obviňování Trockého?

Zajímavou je momentka z výslechu Kameněva, když se jej předseda soudu tázal, jak nazvat jeho prohlášení a články v letech 1932—35. Kameněv mlčel. Když toto jednání nazval předseda „obman“, prohlásil Kameněv, že bylo horší. Stejně po nové formulaci předsedově, „věrolomstvo“, prohlašuje Kameněv, že bylo jeho jednání horší. Předseda konečně používá výrazu „izměna“. Kameněv souhlasí. Na vysvětlenou: „obman“ znamená v ruské řeči ošizení, mírný stupeň podvádění, „věrolomstvo“ je výrazem pro nedodržení slibu, porušení daného slova, případně nejednání dle složené přísahy, „izměna“ je zrada, vědomá a chtěná zrada, přechod k protivníkovi. S touto formulací předsedovou souhlasil i Zinověv. Tak nějak to zavání teatrálností, tak to vše připomíná Saint Justa. Co bylo za toto sebehnanobení slíbeno obžalovaným?

Nálada v době procesu byla krajně pogromistická. V továrnách, na schůzích, byly přijímány resoluce, žádající smrt pro obžalované. Redakce „Izvěstij“ dala si telefonovati básničku studentky střední školy z Kadieva, ve které se říká: „Není pro vás záchrany, budete zastřeleni jako psi“. Vyšňoký mluví o nutnosti postřílet vzteklé psy. Tento stav je pochopitelný. Obžalovaní byli líčeni jako nepřátelé SSSR, spojenci buržoasie a agenti Gestapa.

Není těžko odpověděti na otázku: Co bude dále. Za Leninova života byli v nejvyšším orgánu VKS (b) v Polbyru: Lenin, Trocký, Kameněv, Zinověv, Rykov, Tomský a Stalin. Lenin zemřel, Trocký je v exilu, Kameněv a Zinověv zastřeleni, Tomský spáchal během procesu sebevraždu, Rykov je ve vyšetřování a Stalin vládne.

V živé paměti je dosud výrok Litvinova v Ženevě, v němž tento prohlásil, že kdyby v Moskvě nesídlila Kominterny, byla by situace delegací SSSR na mezinárodních konferencích značně ulehčena. Stalin potřebuje k další spolupráci s ostatními státy volné ruce. Bude je mít. SSSR je za dnešního stavu vítaným spojencem skupiny států, které si nepřejí války, které chtějí udržeti mír. To je plus stalinismu a stalinské politiky v mezinárodním měřítku. Tím je také vysvětleno, proč byl proces prohlášen za interní záležitost SSSR. Stalin je dnes persona grata pro politiky států, kterým říkala Kominterny kapitalistické.

Zatýkáni ve SSSR ve všech vrstvách obyvatelstva ukazují, že s procesem neskončilo tažení proti trockismu. Nejde totiž jenom o trockismus, jde vůbec o utišení nespokojenců. I v SSSR jsou mnozí nespokojeni s fakty, jako bylo dodávání nafty Itálii, válčící proti Habeši, jako bylo opožděné a velmi jalové prohlášení Stalinovi oddaného generálního sekretáře Kominterny, Dimitrova, v otázce španělské a s mnoha a mnoha jinými akty. Proti všem bude postupováno bezohledně. Houževnatý, tvrdý, neúprosný Stalin chce udržeti za každou cenu dnešní posice. Nedá se z nich vytlačiti, neustoupí. Dokáže odstraniti každého, kdo se opováží protestovati. V zájmu udržení SSSR ve skupině států orientovaných mírumilovně, budou všechny jeho zákroky mlčky trpěny. Nebude proti nim protestu z oficiálních míst.

Skutečnost k dnešku je zatím taková: Učení Marxovo bylo nahrazeno stalinismem. Stačí srovnati jenom znění „otázky leninismu“, jichž autorem je Stalin ve vydání I., VI. a X. Ale bylo dosaženo cíle: vůdcovský princip byl uznán. V carském Rusku vládl car s několika desetitisíci činovníků a ochrankou, ve SSSR vládne Stalin se sovbury a GPU.

Walter.

Co je universitní profesor

Už více než rok cítí vysoké školy, že se chystá reforma, jež se dotkne výsady autonomie. O přípravách přicházel nejpodivnější pověstí. Proti poděšené obci obháječů dosavadního pořádku se sešikovali odpůrci, vytýkající, že za zástítoú autonomie, za domnělou svobodou vědy a za akademickými výsadami se usadilo nejhrušší porušování svobody, cechovní zvláste a zlenivělý pocit bezpečí. Odpůrci nemají nepravdu, zbraně jim dodaly samy profesorské sbory, bránící se habilitací schopných badatelů, doplňující své řady jen ze sebe samých, z ochotných a uctivých záků, bez ohledu na to, že na jiných universitách živořili bez naděje na profesuru daleko nadanější badatelé, odsouzení k věčnému docentství. Zákon z 13. února 1919, jeden ze zákonů revolučního Národního shromáždění, formulovaný ušlechtilým, ale ne zcela kritickým liberalismem, byl po léta našimi universitami naplňován pravným opakem svobody. Velkodušný zákon, chránící vědu a její představitelē před jakýmkoliv potlačováním a násilím se strany státu, se stal v rukou těchto představitelů často záminkou k potlačování a násilí. Nejčastěji proti vlastním lidem, v některých případech, na německých vysokých školách, byla svoboda vědy i záminkou k svobodě podvrtné práce proti státu.

Těmto známým faktům měla čelit osnova novely zákona, která měla tu základní chybu, že se o ní příliš brzy počalo mluvit, takže se náprava starých chyb zvolna stávala hrozbou, jež po celý rok zneklidňovala práci vysokých škol. Osnova však nezůstává jen při této chybě. Je pochopitelné, že nelze naráz přijít s osnovou, jež má napravit staré chyby, i když ty chyby jsou tak známé; k tomu je třeba času. Je také pochopitelné, že se přípravu takové osnovy nepodaří zcela utajit. Vážnější je, že osnova pod záminkou nápravy jedné, velmi značné chyby, se dopouští (ochotně a ráda, vítajíc tuto záminku) chyby větší: omezujíc svobodu zneužíváním, bere tím svobodu celou. Ač souhlasíme zcela a bez výhrad s tím, že na příště mají být profesori jmenováni na základě řádného konkursu a že o jejich jmenování mají rozhodovat všichni odborníci, ne jen často podjatý sbor školy jedině, nesouhlasíme se změnami disciplinárního řádu. Ty staví universitního profesora hlouběji než kteréhokoliv státního úředníka, omezují jej na každém kroku a staví jej pod dozor sboru, o jehož kvalifikaci nepřinášíme dokonalých záruk. I v této části osnovy jsou ustanovení dobrá, tak ono, jimž se stanoví, že jmenování cizince profesorem vstoupí v platnost až tehdy, když nabude státního občanství. Stát má možnost člověku, jenž politicky vzbuzuje pochybnosti, občanství neudělit, což je známo. Nelze však souhlasit s tím, aby profesor vysoké školy byl potrestán odnětím platu za to, že se bez dostatečné omluvy vzdálil ze školy na více než tři dny. Důraz je na slově dostatečné. Kdo bude rozhodovat o tom, co je dostatečná omluva, pojedě-li profesor třebaš na kongres, který nebude rektorovi nebo ministru školství po chuti?

Stejně nehorázné je ustanovení, že profesor, který je nepřípustitelný k vykonávání učitelského úřadu, je však schopen služby, může být přeřazen do jiného oboru státní služby. Starý zákon mluvil o výsadě nepřeložitelnosti. Ta je osnovou nejen prolomena, nýbrž tímto ustanovením postavena na hlavu. Za trest — a nie jiného, než trest nemá osnova na mysli — tedy půjde profesor římského práva sloužit k okresnímu hejtmanství? To je přece protismyslné.

Základní změny jsou v organizaci disciplinárních sborů.

Tato změna není nevýhodná: státu se dostane zastoupení v disciplinárních komisích a ministru školství práva, dát podnět k disciplinárnímu řízení. Dosud v zákoně tohoto práva stát neměl, ač mu jistě patří.

Osnova bude nyní, kdy byla odevzdána zájemcům, předmětem velmi vášnivých sporů. Pochybuje se však, že se na ní tím mnoho změní. Je ovládnuta duchem, který dnes naplňuje všechnu legislativu. Vzpomeňme novely zákona soudcovského, který stejně z důvodu státní nezbytnosti omezil soudcovskou nezávislost. Moderní stát, i když je demokratický, se sotva zastaví před universitami, nezastavil-li se před výsostí soudů. V něčem se však osnova změnit přece musí: v tom, kde omezuje i primitivní volnost práce profesorů. V té formě, v jaké je osnova navržena, by ještě více než dosud udělala vysoké školy vychovávacími ústavami, kadetkou pro státní úředníky, ale zabránila by, aby vysoké školy plnily svůj první a nejdůležitější úkol: tvořivou vědeckou práci. Vysoká škola je zařízení drahé. Musíme však uznat, že je nutné. Proto se nemohou stát zákonem zásady, jež by nutily profesory měřit práci na hodiny a na počet vyřízených aktů. Vědecká práce potřebuje fyzické volnosti a pocitu jistoty. Oklestili jsme vysoké školy a jejich profesory sociálně. Místo toho, abychom tuto chybu napravili, chystáme se oklestit je ještě zákonodárně. Proti tomu se musí ozvat protest, ne proti těm ustanovením, jež právem mají odejmout vysokým školám práva zneužívaná.

pn

Problém Řehoř-Vraný

Mezi šéfredaktorem „Venkova“ a „Českého Slova“ došlo k polemice, která vybočila i z mezí obvyklých v našem tisku; v době, kdy vedoucí politikové hlásají nutnost spolupráce, přichází šéfredaktor „Venkova“ s polemikami, které jsou s to způsobiti vše jiné, jen ne posíliti smysl pro spolupráci. Nervosa senátora Řehoř-Vraného jest v celku lehce vysvětlitelná. I v agrární straně jest dosti těch, kteří nejsou spokojeny čtenáři úvodníků senátora Vraného. Tito čtenáři — i když neradí — jsou ochotni promíjeti velmi mnohé proto, že o senátorovi Vraném se tvrdí ve straně, že on to byl, kdo se zasloužil o průbojně vedení jednotlivých voleb, že jest na místě tam, kde „se dělají volby“. A právě senátor Vraný má teď za sebou dvoje volby, s jichž výsledkem sotva republikánská strana jest spokojena. Poslední volby do Národního shromáždění nedopadly pro republikánskou stranu tak, jak si představovala. Prosinčové presidentské volby pak znamenají jasnou, na dlouhou dobu viditelnou porážku skupiny senátora Vraného a nesporně znamenají oslabení prestiže republikánské strany. Muž, o kterém se tvrdilo, že dovede „dělati volby“, z nichž jedny neznamenají úspěch a z nichž druhé znamenají porážku. To vysvětluje mnoho ze způsobu polemik Vavřínce Řehoře i mnoho z jeho politické taktiky. Ale jde tu o více, než o osobu Vavřínce Řehoře: tento druh polemiky podkopává důvěru v tisk. Jak může prostý čtenář věřiti tisku, jak může věřiti jeho radám: nutno důvěřovat, nutno zachovat klid, když ústřední orgán nejsilnější české strany přichází s tónem, který jest založen jen na osobní útočivosti? — Není tu i kus generačního problému? Totiž taktó: nejsou tu již celé mladé generace voličů, čtenářů listů, které mají právo na to, aby četli ve svých listech něco jiného, než vyrovnávání osobních účtů starší novinářské a politické generace?

V. G.

Několik pokynů pro žurnalisty, písaři o Španělsku

Buď objektivní! Buď neutrální! Nezaujímej žádného určitého hlediska k věcem, mohlo by ti to škoditi, ať už obchodně nebo společensky.

Neptej se, na či straně je právo ve španělské občanské válce. Vůbec nie ti není do toho, zda je vláda legální a demokratická nebo nie, zda mají generálové morální a právní nárok na zmocnění se vlády nad národem, zdali je církev spoluvinná na sociální bídě španělského lidu a zdali se neobohatila na útraty lidu. Řešiti otázky právní je prázdny formalismus. Ty máš pojednávatí jen o faktech a věcech.

K rozeznávání obou front použij tohoto schématu: vpravo stojí zástupci pořádku, mravnosti a Veliké Tradice, vlevo anarchisti, komunisti a pár asfaltových intelektuálů, zčásti koupěných a zčásti svedených. O socialistech nemluv; ztotožňuj je s komunisty.

Tvůj styl má býti stejně objektivní, jako jsou tvé názory. Nazývej povstalce „nacionály“ a když nemají momentálně úspěchu, můžeš použiti kritičtějšího výrazu „nacionalisti“, anebo nestranně a věcně „strana vojenská“. Lidovou frontu

nazývej jen tehdy „stranou vládní“ nebo „vládě věrnou“, když má právě úspěch. Jinak můžeš o ní použití všech výrazů, jako: anarchistí, komunisti, rudí . . . atd.; jenom se vyhýbej příliš silným výrazům, jako „hordy“, „plebs“ a jiné. Jsi-li totiž šikovný stylist, pak to tvoji čtenáři stejně z tvých řádek vyčtou. Samozřejmě musíš býti spravedlivý k povstaleckým oddílům a nesmíš je nazývat „rebely“; ten nejsilnější výraz, jež si můžeš dovolit, jest „insurgent“.

Buď opatrný ve svém zpravodajství. Jestliže armádní oddíly postřílejí 1500 lidí, pak to nazvi „popravou“, jestliže nechají 500 živých lidí uhořet, pak udělej za zprávou o tom otazník. Pokud možno kombinuj dvě zprávy, třebaš zprávu o těch 1500 lidí, zastřelených pravičáky, se zprávou o tom tuctu, který postavili ke zdi levičáci. A nadepiš to: „Násilnosti vpravo i vlevo“. To je správná objektivita.

Nepomlouvej nikoho. Na příklad o Juanu Marchovi, který financuje povstalec, neříkej, že je největší španělský keřas, nýbrž nazývej ho nejbohatším mužem Španělska.

Nesmíš vědět, že na straně vlády stojí celá městská inteligence a že občanská válka je tam zároveň zápasem kulturním, v němž pokrokoví inteligenti bojují spolu s dělníky proti tmářství. Nemáš práva zaujmouti v tom své hledisko. Napiš článek o Unamunovi a prohlás ho za představitele duchovního Španělska a za korouhevnicka boje o pravou svobodu.

Jestliže vládní oddíly užívají slzných pum, pak to odsuď. Pochval za „fair“ způsob bojování povstalců, kteří ženou před svými kolonami ženy a děti, odstřelují vládní aeroplány z lazarety a montují na nemocniční vozy Červeného kříže strojný pušky. Vyslov podezření, že ten slzný plyn bude spíš otravný plyn. A kdyby vládní oddíly používaly skutečně otravných plynů, pak to odsuď co nejrozhročeněji. Řekni, že civilisovaní národové nepoužívají nikdy otravných plynů k válčení a že to také dosud nikdy neučinili. A kromě toho občanská válka že vlastně není žádná válka.

A ještě dvě technické rady: neinformuj se o španělských poměrech, dějinách a životě, to by mohlo škodit tvé nestranosti. Piš všechna jména, která se vyskytnou v tiskové korespondenci, schválně nesprávně. To dodá tvému článku romantické a mystické zabarvení. Čtenář to má rád.

Budeš-li se řídit těmito pokyny, bude si každý list klásti za čest, získati tě jako španělského odborníka. („Weltbühne“.)

politika

Miloš Vaněk:

Levice zpytuje svědomí

II.

Revoluce kompetentních.

Velká revoluce francouzská byla vzpourou kompetentního třetího stavu proti rozloženému, neschopnému a proto nekompetentnímu feudalismu. Nový nositel moci, revoluční měšťanstvo, si své hospodářské ostruhy vysloužilo správou nově rašivších průmyslů, obchodů a dopravy. Revoluce ruská, zprvu agrární a proletářská, si po mnoha tápáních vytvořila v ohni revoluce aspoň postačující kádry kompetentních odborníků (její měšťanstvo bylo příliš slabé) ovšem pomocí hrozná a drahé školy, pomocí názorného vyučování hospodářské experimentace. V obou těchto revolucích, v měšťanské a proletářské, opatřily historické okolnosti novému režimu potřebný a postačující počet kompetentních mozků, jejichž výkonnost a předvídatelnost byla naostřena jakobínskou a revoluční vírou. V obou těchto revolucích „pravice“ ztělesňovala útvar organicky méně schopný, méně kompetentní, ba velmi postradatelný. I početně pak revolucionáři byli v převaze.

Ale dnešní západní Evropa? Má situaci právě opačnou. Její politická levice strádá nedostatkem techniků, specialistů, odborníků, kompetentních hlav. Čím kvalifikovanějšího a jemněji organizovaného mozku je třeba pro

ten či onen úkol, tím méně možností má levice svěditi jej svému spolehlivému muži.

— Čím to? Je vinna „levice“? Nebo spíše ty „jemné mozky“? A za druhé: lze jen tak zhola uvěřit vašemu tvrzení, že „kompetentní mozky jsou vpravo“? Vždyť právě vůdcové měšťanstva a kapitalismu zavedli společnost do dnešních zmatků! Vždyť právě oni zavedli své podniky a svá národní hospodářství do nemožných spekulací, do deficitů, do úpadků, do sanačního stavu, do nadvýroby, do podkonsumu, do nezaměstnanosti! Není tvář v tvář těmto faktům trochu odvážné mluvit o „schopnostech napravo“? A konečně: cožpak nejsou všechna význačnější jména intelektuálů v táboře levice?

— Není to odvážné. Tato námitka si předně plete determinismus daného hospodářského řádu s aktivitou techniků, kteří jsou v něm činni. Kapitalismus chce získat odklad o jednu generaci, nebo aspoň o několik let. „Jeho“ technické mu obstarávají dílčí úkoly, udržují v chodu jeho kola, páky a šrouby. „Motorů“ kapitalismu však v moci nemají. A „leví“ intelektuálové? Záleží na tom, co pod tím slovem rozumíme. Lze počítat k silám, schopným vytvářeti „nový svět na zemi“, odborníky v marxistickém vykladačství? Revoluční estéty? A samouky? Já myslím, že sotva.

Ve skutečnosti se omezují intelektuální síly levice hlavně na revoluční estéty, na inteligentní neodborníky a konečně na hrstku nezaměstnaných odborníků. Je to trapné zjištění, ale je nutno si je už jednou uvědomit. Debatovat o generálních liniích revoluce, nebo rozhodovat při whisky se sodou o socialisaci toho či onoho průmyslového odvětví, může být i zajímavé i vzrušující. Ale vědět, za který konec to vzít, když je člověk „v terénu“, je nejnadhlednější. Debatér se tu jen zřídka kdy dostane do stádia, v němž je třeba speciálních vědomostí.

Za druhé pak se často říká, že „intelektuálové jsou vlevo“, protože na levici panuje oblíbený zvyk upírati titul intelektuála všem, kdož se hlásí k pravici. Levice si tak často osvojuje metodu zcela klerikální, jež šmahem zatracuje všechny nevěrce, „protože žijí v bludu . . .“ Tato chybná, fanatická a dogmatická metoda působí ideálům levice veliké škody, neboť pokrývá soudnost.

Ve skutečnosti je jen zřídka kdo z opravdu vlivných a nenahraditelných intelektuálů levě orientován. Stačí se podívat na university, na instituce inženýrské, na kruhy bankovní atd., aby bylo zřejmo, jak málo intelektuálů, zejména odborníků, je opravdu na levici a jak málo je mezi nimi mužů v odpovědném postavení, kteří by mohli à tempo převzít dalekosáhlý, ale současně též technicky odborný úkol.

Není to také trochu vinou té „odbornosti“? Vinou škol? Universit a techniků? Jejich jednostrannosti úzce odbornické? A vinou záměrného výběru, který provozuje kapitalismus? A také neschopnosti starších osobností dát mladým intelektuálům na cesty do života kus jednotícího názoru filosofického, který by je zakotvoval v pospolitosti ostatních lidí jinak než jen — karierismem?

Snad. Zajisté. Ba zcela určitě. Ale mně jde dnes hlavně o toto zjištění: každé dalekosáhlejší hospodářské opatření se může dnes v západní Evropě opírat jen o menšinu odborníků, a to ne vždy právě nejzkušenějších. Ba dokonce jsou reformy, které by bylo možno dnes již provést, ale provedení naráží na nedostatek spolehlivých odborníků, politicky vyzkoušených a morálně neschopných sabotáže. Je kruté konstatovati to. Ale je to jednou už nutno otevřeně vyslovit.

Levice v Belgii má k dispozici z odborníků

něco socialistické inteligence, několik liberálních „Mladoturků“ a několik mírně antikapitalistických křesťanských demokratů. V oblasti čistě politické je ovšem situace lepší. Ale to nestačí k provádění i jen trochu hlubších, účinných reforem, které by se dotkly hospodářské struktury nebo „získaných práv“, a tím by narazily na vážnější opozici.

Socialisté měli od r. 1920 příležitost umístiti jistý počet lidí v některých institucích rázu veřejnoprávního. Snad ani jediný z nich neměl tolik odolnosti vůči novému prostředí, aby se nestal jeho zajatcem. Zajisté lze říci, že tito lidé zaručují, že v oněch institucích byl vymýcen leckterý zlořád a že kontrola drobných věcí jest obstarávána vzorně. Ale kontrola velkých souvislostí jim uniká — a tím uniká i jejich straně ona míra iniciativy a aktivity, které je zapotřebí.

Zda není podivno, že po řadě kampaní, v nichž byla ostře kritizována politika bank a jimiž byla prosazena jejich kontrola, socialisté nebyli s to obsadit místa ve veřejnoprávních institucích, které mají kontrolovat úvěrovou politiku svými odborníky. A že tam vyslali muže obtíženě spíše věkem než schopnostmi a vůlí kontrolovati?

Kdo pronikl jen trochu za kulisy státu, země a obcí, veřejnoprávních organizací a ovšem také kapitalistických podniků, ví, jak pořádku je tam socialistů schopných nejen vésti akci v duchu socialistickém, ale i jen vědět, kde co leží. Tak se stává, že odpovědný činitel často ani neví, jak velká je jeho pravomoc a kde jsou stěžejní body jeho kontrolních práv, na jejichž přesné, neúchylné vykonávání spoléhají ti, kdož ho vyslali administrovat či kontrolovat.

Soudím, že tato analýsa generalisuje trochu příliš černě. Ale zajisté by mohla uvést řadu individuálních dokladů pro svou thesei. Jak byste však chtěl čelit tomu stavu?

V první řadě vymýcením fatalismů, a to revolucionistických i evolučních. Naplnit generaci pocitem, že nic nebude uskutečněno, čeho ona sama neuskuteční. Zvýšením pocitu osobní odpovědnosti všech nás za osudy a za funkci všech instancí a institucí. A hlavně jiným chováním socialismu k inteligenci, k odborníkům!

Intelektuálové v socialismu

Neboť nebylo jediného radikálního hnutí levicového, aby mu nedodávali intelektuálové — a to intelektuálové měšťanského původu — formulací, cílů, taktiky a strategie, zkrátka ducha! Emile Vandervelde, Camille Huysmans, Louis de Brouckère, Henrik de Man v naší zemi — toť jsou takoví intelektuálové. A jinde? Marx, Engels, Lassalle, Lenin, Trockij, Krasin, Litvinov, Rosa Luxemburgová, Léon Blum a mnoho jiných . . . všechno potomci měšťanstva.

Je tudíž třeba zbaviti se představy o automatickém mesianismu manuálních pracovníků. Úloha intelektuálních pracovníků — čímž ovšem nemíním jen lidi studované — je stále důležitější. Ale není jediná. Mezi vůdcem a davem existuje důležitá spojka — organizátor. V devíti případech z desíti je to muž samouk, energický, chytrý, houževnatý, ale primitivní a jen „orientovaný“, nikoli znalý věcí. Bojí se konkurence „inteligentovy“ a, příznejme, nedůvěřuje mu. V XVIII. století existovala strana, která — inspirována Rousseauem — věřila v „dobrého divocha“. Dělnický organizátor věří, chce věřit v „dobrého dělníka“, jenž je a priori držitelem a nositelem správných politických instinktů, bezpečným rozeznavatelem toho, co je a co

není zájmem třídy, vrcholem mravních ctností a krystalem schopnosti k oné činnosti, která obrodí svět . . .

Toto „dělnictví“ je zájmové a účelové. Je po výtce protiintelektuální a uznává jen ony vůdce, jejichž autorita vůči davům i vůči organizátorům se odvozuje od počátku hnutí, od okamžiku, kdy hnutí po prvé zformulovalo svou ideologii, (jež byla vlastně jejich vlastním dílem). Toto „dělnictví“ naprosto není záležitostí davů; je spíše dílem organizátorů. Je plodem byrokratisace stran. Znamená sebeobranu jistých tradic a ovšem také osobních zájmů.

Zapomínáte, čím přispěla k této nedůvěře sama inteligence? Není tvarohovitějšího, rozplihlejšího tvora, než je inteligent ve své sociální orientaci? Je s to mít v kapse současně legitimace čtyř politických stran. Nemá půdy, nemá domů, ani továren, ani dílen, ba ani odvahu sestoupit v případě nouze až k manuální práci — má jen své plnicí péro a zkušenost, že je odsouzen sloužit. A výchova mu dává tak málo vědomí o sociálních souvislostech . . .

Kromě toho pak: nezdá se vám, že vysvětlovat „dělnictví“ jen zájmovou tendencí „organizátorů“ nestačí? Toto vysvětlení se totiž na vlas podobá Zinověvovu vysvětlování, proč anglický dělník „zradil revoluci“: protože se podílil ve způsobu vyšších mezd na koloniální exploitaci; nebo proč odboroví sekretáři „zrazují revoluci“: protože mají strach z nelegálnosti k vůli svým fondům; podobně pak se vysvětlovala menší revolučnost kvalifikovanějších dělníků ve srovnání s méně kvalifikovanými, staršími s mladšími, zaměstnanými s nezaměstnanými atd.

Sociální soudržnost inteligence je malá. Teprve ve velkých krisích se poněkud utužuje — především ovšem stavovskými. Jinak však je její zájem o věci obecné malý. Kdybyste věděl, jak malou část inteligence sdrúžil před válkou i takový Masaryk v realistické straně . . .

Ano, věřím, to všechno může být pravda. Jenž mluvím o mozcích a nikoli o lidech pouze graduovaných. Je zajímavo, že dav — v opak organizátorům — rád důvěřuje intelektuálům, třeba i byli měšťanského původu. Stačí jen, aby mluvili poctivě, t. j. aby mluvili jen o tom, co dobře vědí a znají, a aby mluvili v lidštině a nikoli v tajné hantýrce (ta je, mimochodem řečeno, obvykle příznakem pouhé polovzdělanosti inteligentů i samouků) a široké vrstvy jim věnují důvěru, ba i respekt. Každý voják z války to ví, a to je příčina, proč se tolik bývalých důstojníků stalo dobrými podvůdci fašismu, doveďoucími mluvit k davům a získati si jejich důvěru.

Ale organizátor bdí. Domnívá se, že intelektuál přišel k levici jen proto, aby vyvlastnil pro sebe na př. vedení odborových organizací. A proto zasévá proti němu nedůvěru. Dav poplašen nakonec naslouchá ostražitě a také s nedůvěrou.

A intelektuál? Zprvu překvapen a pak zaražen, konec konců zas odejde, pokud neměl čistě poslanecké ambice. Neboť v tom případě se obvykle přizpůsobuje a prochází dlouhým stadiem pokorného učednictví u organizátorů, aby se nakonec stal demagogem jako oni, o to horším, že jemu úroveň duchovní by měla už zapovídat, co oněm ještě musí být promíjeno. Ale kdo chtěl přijít pomáhat realizovat na svém úseku kousek socialismu bez ohledu na mandát, obvykle otráven zas odchází do soukromí.

Je pravda, tu a tam se stane — z důvodů zpravidla záhadných — že intelektuál prorazí: dostane mandát nebo místo redaktora. Ale tím je odloučen od svého odbornictví, od základny, která ho činila cenným pro hnutí,

je zbaven své technické funkce a své zkušenosti. Ztrácí svou schopnost a svou kompetenci. Jen málo intelektuálů však si to uvědomí a vrátí se — po nějakém konfliktu — do svého původního prostředí.

Intelektuál se obrací k socialismu ze tří důvodů:

1. Z přesvědčení, že vývoj vede k socialismu a že je třeba pomáhat, aby jeho zrod byl nekrvavější a důraznější.

2. Z touhy po spravedlnosti, provázené často pocity a komplexy méněcennosti, jež jsou výsledkem osobních zkušeností.

3. Ze ctižádosti, která je přiměřena úrovni, na níž se intelektuál míní ve hnutí uplatnit.

Všecky tyto tři pohnutky jsou ušlechtilé — včetně ctižádosti, která nemá scházeti žádné zdravé duši.

Setká-li se však intelektuál s odmítavou nedůvěrou a s nedostatkem dobré vůle organisátorů, je zatlačen konec konců do situace, že jen „smýšlí levicově“ v skrytu srdce svého, ale zůstává neaktivní. Nechápe, proč by se měl oddávat mnišskému asketismu a mučednickým náladám z příkazu téhož organisátora, který se vymyká riziku vrátit se do dílny k manuální práci a omezuje průbojnost socialismu jen ze strachu — z tohoto návratu. Toto — zpola podvědomé — jednání velkého počtu socialistických organisátorů hloubí mezi intelektuály a socialismem těžko překlenutelnou propast, která ovšem chrání organisátory před konkurencí intelektuálů. Po stránce hmotné je tato konkurence čistě jen ve fantasii, neboť ať je kapitalismus sebe nevděčnější, zabezpečuje schopným intelektuálům stále ještě lepší kabát i stůl . . .

Levý intelektuál, jenž z těchto důvodů nepřišel otevřeně k levici, ovšem mravně strádá. Ale to je prakticky také všechno . . .

Kapitalismus vsugeruje intelektuálovi, že „kdoneň rádikálem ve dvaceti letech, nemá srdce; ale kdo jest jím ve čtyřiceti, nemá ducha“. Není však za tuto „pravdu“ trochu odpověden i socialismus?

Nekomplikuje si tím sám svou situaci? Nečiní se méně schopným akce? Nepomáhá zbyrokratisovat své vůdčí činovníky? Neolupuje se tak o schopné síly, které by byly s to platně přispět k přeměně, — které — zejména v hospodářství — bez vysoce kvalifikovaných technických rádců nejsou myslitelné? Nerodí se tím jistý druh protikapitalismu, který je zároveň též protisocialismem a dává vítězit dobrodruhům?

Definice fašismu

Jak zcela jinak si počíná vůči specialistům fašismus! „Proletariát se škrobeným límečkem“ v něm nalézá až demagogicky pozorného protektora, jenž dbá jeho speciálních třídních předpokladů, dbá jeho drobných důstojenství, lichotí mu, a což hlavního: dává mu příležitost pracovat!

Neboť co je fašismus?

Je to spojenectví dobrodruhů (kteří jsou rozenými vůdci) s odborníky a s desorientovanými i ohroženými společenskými vrstvami za účelem zoufalého úsilí o záchranu jistých hodnot, které těmto vrstvám jsou subjektivně drahé. Chce získati odklad o jednu generaci, možná i jen o několik let. Že je podoben člověku nemocnému rakovinou, jenž se chce dát operovat, aby získal jeden rok života? Ale vždyť tento získaný rok třeba umožní jeho vdově, aby nabyla pensijního nároku, nebo jeho synu, aby zatím dokončil svá studia?

Fašismus je třeba studovati také trochu s hlediska společenské techniky. Všecko zdání je proti němu: většina

civilisovaného veřejného mínění; deficitnost jeho hospodářství; geograficky je umístěn tak, že se mu nedostává rozhodujících surovin a zdrojů přírodního bohatství; má příliš těžkopádný, byrokratický aparát; jeho měny, které se drží jen administrativním zázrakem.

Ale drží se! Lépe řečeno: odborníci je drží napětím všech svých sil! Jednou zajisté bude napsána historie vzpoury hospodářského hitlerismu a fašismu proti přirozenosti a osudu. Ať v ní budou fungovat jakákoli jména odborníků, nebude v ní scházet jméno dra Schachta, který se dopouští (v pravém slova smyslu) opravdových zázraků — jakých by žádný socialista nebyl schopen — a odrokuje tak finanční zhroutil Německa, nevyhnutelně splatné už po patnáct let!

Fašisté otevřeně připouštějí, že znásilnili všechna historická schemata i samu přírodu, že veškerá technika je jim dobrá jen k tomu, aby zachránili svůj režim, ale socialisují hospodářství, počínajíce úvěrovou soustavou, aby se vyhnuli socialisaci . . . A při tom spoléhají na odborníky a nikoli na vůli lidu!

Proč to nedělá socialismus?

Nebyl by totéž mohl dělat politický socialismus (aby uskutečnil své cíle), kdyby nebyl tolik ovládán ideou „dělnictví“ a kdyby byl býval lépe schopen uzavřítí spojenectví s odborníky, jako to dovedl fašismus? Kdyby se byl socialismus dobrovolně nerozhodl zůstat hnutím třídně výlučným a tím neschopným kompetence a odpovědnosti?

Lze zazlívati odborníkům, že se jen tak lehce neodhodlávají ulehnutí na Prokrustovo lože „dělnictví“, když reakce jim dává tolik výhod, kolik si jen mohou přát jejich stavovské předsudky? Stejně jako katolíci nejsou s to mít ani stín vážnosti k morálce ateistů, byť i byla sebe přísnější, ani většina socialistů není schopna dbáti idiosynkrasií odborníků a chápati jejich hodnocení vlastní kulturnosti a jejich místa ve společnosti.

— Dovolte, abych poznamenal: Většinu výtek, které jste zformoval na adresu třídně výlučného „dělnictví“, udržovaného „organisátory“, jsme byli zvyklí u nás slyšet hlavně před válkou — dodnes se u nás ovšem hubuje na „sekretářštinu“. Dnes však už socialistické hnutí zasahuje intenzivně do mnoha společenských vrstev, není tak dělnicky výlučné . . .

— Opravdu? Dovolte, abych opáčil: Socialisté — alespoň v převážné většině svých reprezentantů — podceňují právě ony dělnické vrstvy, jichž mají nejvíce zapotřebí. Je zajímavé si uvědomit, že vůči středostavovským, obchodnickým, řemeslnickým a zemědělským vrstvám revidovali svou dřívější výlučnou strohost, ale vůči inteligenci trvají šmahem na své tradiční nedůvěře. A přece stěžejní otázkou dobytí moci socialisty je dnes dobytí řídicích pák hospodářství. Tyto páky nemohou být obsluhovány neschopnými, nezasevěnými. Snad tohle je nejhlubší a nejpravější příčina, proč socialismus dnes pouze přešlapuje na místě a je ochromen ve svém dalším pronikání.

Doufá se a věří a hlásá se přesvědčení, že dějiny budou silnější a že evoluce půjde všemu na vzdory svou cestou. Ale konec konců je tato dnešní krize socialismu sociálně hrozně tíživá: prodlužuje bídu, ohrožuje civilizaci, je příčinou zápasů často mučednických. Chtělo by se nám sečíst všechny tyto ztracené síly a spatřit, že revise techniky dává socialismu se vzpamatovat a — přemoci své protivníky.

Tato revise je možna. Je možna ve způsobu spojení intelektuálů a odborníků se socialismem, aniž bylo třeba dnes se dotýkati otázky formálního příslušenství jich ke straně. Není třeba, aby se ztotožňovali se vším, co v ní je věnováno dílčím zájmům, není třeba, aby byli podezíráni kaprály třídního boje, není třeba, aby se mísili do denních zápasů odborových organizací!

Jsou ještě jiné prostředky osvědčiti svůj socialismus než vyžádati si členskou legitimaci strany a diskutovati v jejich intencích, nebo ve sněmovně . . .

Socialisté by se mohli omezit na to, aby od svých spojenců vyžadovali, aby pomáhali poctivě účtovat ve věcech hmotného rozdělení národního důchodu, aby smýšleli levě, aby se neztotožňovali s režimem, jenž skrývá pospolitosti národní a sociální pravdu, a aby jej nedrželi za každou cenu. Tato spolupráce by měla ráz spojení: definovat společný cíl boje a respektovat vzájemné základní autonomní prvky každého z obou spojenců.

Teprve ze spojení s odborníky je možna opravdová „levá fronta“ demokratická a socialistická! Řízení hospodářství nemohou uskutečňovat lidé, kteří odjakživa nic neřídili. Ve vyvinutém kapitalismu, v racionalisovaném průmyslovém zřízení počet průmyslových proletářů už nevzrůstá. Proletariace středních stavů všech je zesiluje a intelektuální práce se znehodnocuje a proletarisuje. To je důležitý moment: zde je třeba nasadit páky propagandy a organizace — ovšem zcela „neorganizátorského“ rázu!

Věřím, že mezi intelektuály ti, kdož odvykli metafysickému a uvykli konkrétnímu způsobu myšlení, jsou už tím socialisty. Je to ovšem úkol těžký. Mnozí z nás zůstávají navzdory universitám trčet v myšlení theologickém a magickém. Jsou tím předurčení stát se obětí fašismů. Neboť podvědomě touží, aby byli třebaš i pohádkovým Honzou osvobozeni od své osobní odpovědnosti, kterou by jim ukládala přísná a drsná filosofie, která by obsahovala méně osobního boha a která by vyžadovala většího kusu vpravdě „boží milosti“, jak by řekl theolog. Teprve ti, kdož mají sílu stát tvář v tvář černým tmám vesmíru, mohou vnímat i jeho čarovné barvy, jen ti mohou mít sílu vést k dalším výbojům, které učiní konec hrůze ze smrti a krve a dají pocítovat příštím generacím jediné mrazení: ze strašlivé slávy lidského rodu.

národní hospodář

Karel Kubata:

Politická historie lihu

III.

Dva tábory.

Léta 1920 až 1923 jsou svědkem velkého boje dvou skupin, z nichž jedna chce zachrániti lihové hospodářství pro stát a zabezpečiti mu všechny zisky, plynoucí z obchodů s lihem, druhá pak usiluje o opak. Prvá skupina spoléhá především na to, že nalezne spojence v lidech a institucích, jimž především má zájem státu a jeho financí ležeti na srdci, druhá opírá se o své mocné organizace, disponující velkými finančními prostředky. Na první pohled je patrné, že první sku-

pina může uspět jen tehdy, podaří-li se jí získati pro své cíle veřejné mínění, politické strany a hlavně vládu. O tom, že po boku této skupiny bude bojovati finanční správa nejvíce na věci interesovaná, s počátku nikdo nepochyboval. Ve chvíli, kdy tři agrární politici projevili ochotu postavit se v čelo lihovarských organizací, bylo jasno, že agrární strana je ztracena pro skupinu, hájící zájem státu. Dodejme k tomu novou informaci, že v roce 1920 umírá jeden z agrárních předsedů lihovarníků, prezident Družstva hospodářských lihovarů JUC. Sedlák, a na jeho místo nastupuje muž daleko vlivnější, předseda senátu Karel Prášek. Parlamentní delegace lihovarníků byla v tomto roce zase jinde poněkud oslabena, neboť předseda Svazu průmyslových lihovarů dr. Rolíček nekandiduje už do poslanecké sněmovny, k malé radosti lihovarníků, jejichž exponentem zůstává ve sněmovně jen poslanec Kubíček. Vedle toho zjevným přívržencem lihovarnické politiky je ve vládě ministr Staněk, v senátě vedle Práška sedí předseda Československé komise lihové Václav Donát, který byl odškodněn správním radovstvím v Akciové společnosti průmyslového lihovaru v Kralupech. Za těchto okolností není situace lihovarníků již tak beznadějná jako v roce 1919, ale vyhlídky na vítězství nejsou ještě přílišné. Zájem státu, zdá se dosud, nemůže být ohrožen, bude-li vysoká byrokracie ministerstva financí konati svou povinnost a odolají-li náporu lihovarnických milionů jiné koalici strany, tedy obě strany socialistické a opoziční strana národních demokratů, vedená Rašínem.

Ještě jednoho spojence má tábor, stojící proti lihovarnickému kartelu. Jsou to malé zásoby lihu a ohromná poptávka po něm, která opodstatňuje vázané hospodářství s tímto zbožím. Přiděly lihu, které Československá komise lihová povoluje vyvážet do plebiscitního území těšínského, jsou znamenitým propagačním prostředkem u obyvatelstva těchto krajů. Ale i jinde, na příklad na Slovensku, má vázané hospodářství lihové důležitou funkci pro budování abstinčního hnutí na straně jedné a umožňuje zároveň na straně druhé vládním kruhům posílit hospodářské pozice exponovaných loyálních občanů. Není třeba zamlčeti, že toto vázané hospodářství dopustilo se, ať vědomě či nevědomě, mnohých křivd a přehmatů, a že také bylo dosti těch, jimž pomohlo k rychlému zbohatnutí. Vinu ovšem nutno přičísti především lidem, jimž byla svěřena moc a kteří jí zneužili. Při bdělé kontrole zástupce ministerstva financí mohli býti tito lidé, kteří se přes noc stali majiteli velko- statků a jiného viditelného jmění, okamžitě odstraněni. Této kontroly však nebylo. Kdo vedle ředitelů Československé komise lihové selhal, byl právě zástupce ministerstva financí

ministerský rada Há k.

Vysoký tento byrokrat přišel z vídeňského ministerstva, z odboru nepřímých daní, a stal se přednostou tohoto odboru v pražském ministerstvu financí, a tím i zástupcem tohoto ministerstva v Československé komisi lihové. Jeho úkolem bylo bděti nad hospodářstvím s penězi, které komise lihová z obchodu vyzískala. Nelze říci, že by tuto funkci byl zastával špatně. Co smí a má být kritizováno z jeho činnosti, je to, že se omezil na funkci pouhého fiskalisty, snad proto, že se díval na Československou komisi lihovou

jako na útvar přechodný, snad měl i jiné důvody. Jisté je však, že nebránil a nezabránil činnosti ředitelů této komise, kteří se s počátku jako tajní a na konec jako zjevné přívrženci politiky kartelu, podporování později i těmi členy Československé komise lihové, kteří stáli již ve službách lihovarníků, předkládali k schválení věci, které nemohly skončiti jinak, než krisí státního hospodaření. Vliv kartelu na finanční správu byl také čím dále tím větší. Mnohé nařízení ministerstva financí neslo stopy, svědčící o tom, že bylo koncipováno lidmi, sloužícími zájmům lihovarníků. A nikoho pak už ani nepřekvapilo, když lihovarský průmysl, kryt těmi, kdo mu měli oponovati, překročil k zjevné sabotáži státního lihového hospodářství.

Uhříněvský lihovar.

Není pochyby o tom, že tento zástupce finanční správy spoléhal na ochranu agrární strany, mající na lihovém průmyslu čím dál tím větší zájem. Že tato protekce byla účinná, lze nejlépe vystopovati na případu tak zvané aféry uhříněvského lihovaru, která sice není v přímé souvislosti s naší historií, ale přes to zasluhuje, aby byla vzpomenua. Osvětluje jasně, jak byl na konec nezranitelný ten, kdo stál pod ochranou politiků, kteří sloužili lihovarnickým zájmům.

Při projednávání státního rozpočtu na rok 1923 pozastavili se dva členové rozpočtového výboru, poslanci Remeš a Bubník, nad položkou Státního pokusného lihovaru v Uhříněvsi u Prahy. Přítomný referent ministerstva financí, ministerský rada Háek, vyložil rozpočtovému výboru, že jde o starý podnik, který má pro lihovarský průmysl neobyčejný význam. Netušil při tom, že poslanec Remeš již delší dobu sleduje lihové hospodářství a že při své houževnatosti a svědomitosti je o lihovarských věcech informován tak, jako málokterý z lihovarnických odborníků. Domníval se, že má před sebou průměrného poslance Národního shromáždění, kterému lze namluviti všechno. Poslanec Remeš, podporován několika jinými poslanci, učinil návrh, aby komise, skládající se z členů rozpočtového výboru se ihned odebrala do Uhříněvsi a prohlédla si onen, ministerským radou Háekem tak vychvalovaný, vzorný pokusný lihovar. Návrh byl přijat, a osm poslanců odjelo do Uhříněvsi, kde ovšem školní lihovar marně hledali. Na konec se jim referent ministerstva financí přiznal, že žádný lihovar tam neexistuje, že se teprve pomýšlí na jeho vybudování, z čehož bylo patrné, že rozpočtová položka v rozpočtu právě projednávaném a v rozpočtech předcházejících není nijak opodstatněna a že členové zákonodárského sboru byli vyvedeni aprilem. Kroky, které poslanec Remeš v koalici proti ministerskému radovi Háekovi zahájil, měly sice za následek, že rada Háek byl jak ve sněmovně, tak v Československé komisi lihové vystřídán jiným úředníkem; přednostou čtvrtého odboru ministerstva financí však zůstal i nadále a později byl dokonce jmenován sekčním šéfem.

Vratme se však zpět do let předcházejících, tedy do období na rozhraní let 1920/21.

Jak se tvořily dispoziční fondy.

Řekli jsme, že lihovarský kartel za vedení agrárních presidentů chtěl dosáhnouti svého cíle po etapách. V první etapě bylo nutno nashromáždit velké fi-

nanční prostředky a zdiskreditovati současně státní lihové hospodářství, které mělo býti pak v druhé etapě převedeno do rukou kartelu. Cenu, která má býti za surový líh placena, a také poplatků za rafinování (čištění), určovala, po návrhu ministerstva financí, ministerská rada. Soustředěn byl tedy zájem všech tří organizací na to, aby tyto tak zvané přejímací ceny byly co největší. Neboť, čím větší bude přejímací cena, tím větší bude povinný příspěvek jednotlivých lihovarů do organizace a tím rychleji budou vytvořeny tajné fondy. Přirozeně, že o to, oč zaplatí Československá komise lihová výrobcům více než by měla, bude snížen její zisk z prodeje, a tím zisk státu. Bylo již řečeno, že pro ministerstvo financí posuzovali návrhy přejímací ceny odborníci, tedy také ředitelé Československé komise lihové, z nichž jeden byl současně ředitelem Družstva hospodářských lihovarů. Ten měl přirozený zájem, aby se platily ceny co nejvyšší. Při bdělosti zástupce ministerstva financí mohla býti tato inkompatibilita ještě dobře strážena. Té bdělosti však nebylo a tak se dlouho přejímací ceny stanovily tak, jak si přáli výrobci. Návrhy tyto procházely pak hladce ministerstvem financí a ministerskou radou. Při proplácení účtů za vyrobený líh jednotlivým podnikům zadržovala každá organizace z každého hektolitrů 5 až 10 Kč, což činilo v Družstvu hospodářských lihovarů ročně asi 6 milionů, ve Svazu průmyslových lihovarů kolem 5 milionů a v Jednotě rafinerií přibližně 4 miliony ročně. Skorem všechny tyto peníze sloužily k vybudování tajných fondů, kterými disponovali presidenti těchto tří organizací, bez povinnosti veřejného účtování. A tak během pěti let prošlo rukama pana Práška asi 33 milionů Kč, rukama pana Rolíčka asi 25 milionů a rukama pana Kubíčka asi 20 milionů. Nikdo se jich až do roku 1923 nezeptal, k jakému účelu jich použili. Každý zasvěcený však věděl, že jsou používány k zkorumpování všeho, co stálo v cestě k dobytí vlády nad lihovým hospodářstvím. Byl to

nerovný boj,

který sváděla na této frontě proti záplavě lihovarnických peněz malá skupina odvážných mužů, vyzbrojená odbornými znalostmi, jejíž naděje upínala se k stále řidnoucí řadě politiků, mezi nimiž na prvním místě budiž jmenován poslanec Remeš, který snad jediný vytrval až do konce. Jeho jediného mohu z mužů věrných republice jmenovati veřejně bez nebezpečí, že jej ohrozím na existenci. Všichni ostatní, jejichž jména by se měla skvíti na zvláštní mramorové desce ve vestibulu nového paláce ministerstva financí, buďtež zatím uctěni jako neznámí vojíní. Jejich zásluha vynikne nejlépe, spočítáme-li, co státní pokladně zachránili na příklad jen v roce 1921, bojující skrytě, takřka s holýma rukama, proti přesile tajných lihovarnických fondů. V tomto roce vyvrcholuje troufalost lihovarníků, kteří žádají za líh, vyrobený v hospodářských lihovarech, za jeden hektolitr Kč 1943.—, za líh z průmyslových lihovarů o 25% méně. Když zjistili, že přece jen trochu přestřelili, opravují později svůj požadavek na průměrnou cenu Kč 1540.—. Narážejí ovšem na odpor mluvčího skupiny zastánců státní pokladny, poslance Remeše, na jehož nátlak rozhoupá se konečně ministerstvo financí, a zjistí na základě velmi blahobolné kalkulace,

že je možno připustiti nejvýše cenu Kč 880.—. Vychází tím jasně najevo, že zde měl býti spáchán zločin, při kterém měl býti stát připraven původně asi o 500 milionů, po dodatečném snížení o 390 milionů Kč. Ale vliv tajných fondů v jednotlivých politických stranách je již tak silný, že se ministerská rada usnází bez ohledu na kalkulaci ministerstva financí, lihovarníkům již beztak příznivou, na přejímací ceně Kč 1049.—. Vezmeme-li v úvahu celou produkci lihu, představovalo to present asi 90 milionů Kč. Zásluha malé skupiny lidí poctivých byla přes to velká, neboť bylo přece jen ušetřeno 300 milionů Kč ve prospěch státní pokladny. Byl to smutný pohled, který se diváků naskytl v předpokojí síně, ve které zasedala ministerská rada, rokující o této věci, kam si každou chvíli odskočil ministr Staněk, aby přijal pokyny a rady vrchního ředitele Berky, jak čeliti odporu ministra Vrbenského, který osamocen ve schůzi bouřil proti chystanému atentátu na státní finance. To byla také labutí píseň tohoto ministra, zástupce strany národních socialistů, se kterou se za krátkou dobu navždy rozchází.

Ministr Vrbenský byl také jednou z bašt protilihovarnické fronty. Jeho rozchod se stranou národních socialistů znamenal posílení všech živlů v této straně lihovarnickými penězi již ovlivněných. V té době stál po boku Remešově ještě jiný národní socialistický poslanec, také zástupce župy plzeňské, Josef Saidl, který později značně polevil, až umrl docela. Vzdal se mandátu a zařídil si továrnu na výrobu radiových přístrojů. Jak a proč na konec ztratil poslanec Remeš podporu své strany, a jak byl zlomen odpor národní demokracie a lidovců, povíme si později.

Dospěli jsme právě do

období vlády Pětky.

Je to údobí, kdy vnitropolitická krise dostoupila svého vrcholu. Parlamentní většina složená je z pěti českých státotvorných stran, které po rozštěpení sociálních demokratů představují jedinou možnou vládní většinu. Vedle oposice slovenských autonomistů a národnostních menšin, ohrožuje dělnost parlamentu nová strana komunistů. Na vypsání voleb nelze pomýšlet, dokud neopadne vlna komunismu ovládající masy dělníků, takže by nové volby udělaly ještě z dosti silného klubu sociálních demokratů malou frakci. Jejich výsledek by tak jistě znemožnil utvoření jakékoliv vládní většiny. Je nutno utužit kázeň v řadách vládních poslanců, její porušení nutno trestat odnětím mandátu. Tato opatření, která dnes schvaluje sice mnohý, kdo to s mladým státem myslí dobře, měla však v sobě zárodek dalšího zbahnění veřejného života. S postupujícím omezováním svobodného kritického projevu, ať vládního poslance, ať žurnalisty, roste odvaha korupčníků a kořistníků, jimž přicházejí na pomoc finanční starosti politických stran. Jejich úkoly a vydání rostou uměrně s poklesem nadšení stranických příslušníků, které nutno nahrazovati prací placeného stranického aparátu. Hledají se stále nové zdroje příjmů.

To je pro žáky ze školy dra Kranze prostředí právě tak příjemné, jako voda pro rybu, která se na chvíli octla na suchu. Přichází vhodná chvíle k dosažení konečného cíle. Ale nebylo to ještě tak snadné. Hned v první bitvě padli dva lihovarští generálové, Kubíček a Prášek. O tom podáme zprávu v příští kapitole.

Jiří Haller:

O dnešní češtině

Vliv světové války na český jazyk.

Podíl světové války ve vývoji českého jazyka nebyl dosud podrobněji zkoumán. Jsme v tom pozadu za jinými národy, na př. za Němci, Rusy, asi proto, že válka měla na náš jazyk mnohem menší vliv než u nich, a tento problém se tedy nestavěl tolik na oči. Přes to však můžeme i při zcela zběžném pohledu postřehnouti v dnešní češtině leccos nového, čeho před válkou nebývalo. Změny ty se ovšem nedotkly ustálené stavby jazyka; nejvíce se jich ujalo v oblasti slovníku, daleko méně v skladbě a v tvarosloví. Válka sama přinesla mnoho nových slov, kterých jsme dříve neznali, a mnohým jiným pomohla k obecnému rozšíření. Jak je dnes populární v rozličných svých významech na př. slovo *fronta*, jež před válkou znali jen odborníci! Kott ve svém slovníku je uvádí jen s dvojím významem „čelo, strana vojska“ a „průčelí domu, pevnosti“ a pod., kdežto poválečné slovníky u něho znají už celé klubko významů. Válka pomohla k životu také nářečnickému slovu *batoh*, z něhož si pražský dialekt udělal *bařoch*; za války se ranec na zádech stal i civilistům, kteří jej nikdy před tím nenosovali, velmi důležitou cestovní výzbrojí, když sháněli po venkově aprovisaci. A tu hned máme nové válečné slovo *aprovisace*. K němu bychom mohli připojiti celý řetěz dalších: *rekvizice, odpoutání od nepřítele, ostřelování, bubnová palba, posíční boj, drátěné překážky, zázemí, etapa* („vojančit v etapě“), *legie, legionář, španělská chřipka, úplavice* atd. Shledali bychom takto celé stovky výrazů, kterých před válkou buďto vůbec nebylo, nebo které byly omezeny jen na vrstvy odbornické. Při tom jsme ani nepřihlédli k velkému roji slov, která se v oblasti slangů dodnes nerozšířila do jazyka spisovného, anebo která po příkladu *jepic* nepřežila svůj válečný den. Toho rázu jsou na př. výrazy *dostal se do kornoutu* nebo *do vaty* (do zajetí), *prezent* (ve významu nadávky; vzniklo prý za války v jazyce starých mazáků, kteří tak označovali nováčky, uznané presenční prohlídkou za schopné), *Taloš* (Ital, Talián), *trata a tata* (ať je to tu trata!, t. j. ihned; vzniklo prý z polnicového signálu pro Laufschrift, trata — trata — trata), *ulejvák, ulejšvat se, ulejvárna, upocenej, udejchanej, vytahovat se na koho, hodit komu* (na př. pozdrav), *houpat někoho* (klamati), *-enky* (obecná zkratka pro válečné chleбенky, cukřenky, masenky, tabáčenky, brambořenky atd.), *stát na chleba, na cukr* (t. j. ve frontě), *kouřit bukovinu* (t. j. bukové listí), *chodit v kopřivách* (v šatech z kopřivové látky) atd. Z takových slov přežila válku jen ta, která neměla těsně omezený význam válečný a která se mohla uplatnit i tehdy, když se náš představový okruh vymanil z charakteristických poměrů válečných. Ostatní jsou nám dnes už jen historickým svědectvím válečné bída a šibeničního humoru, který ji provázel; do té druhé skupiny náleží většina slov, jež přinesli legionáři ze svého putování (*rubáška, pleňas, do bot, bumážka* atd.).

Vedle tohoto přímého vlivu však měla válka na český jazyk i vliv nepřímý změnami, jež způsobila v poli-

tické a sociální stavbě našeho národa. Především se pole českého spisovného jazyka neobyčejně rozšířilo, když se z provinciálního, mnohonásobně omezeného a poutaného jazyka stal svrchovaným jazykem státním, t. j. jednacím jazykem všech úřadů, i nejvyšších, a jazykem zákonů a armády.

Nová čeština vojenská.

Na novém českém názvosloví vojenském je nejlépe vidět, jaký dosah měla změna politických poměrů na český jazyk. Před válkou nebylo českého vojenského slovníku; naši vojáci si na vojně přizpůsobovali názvy německé, a z toho vznikala slova jako *essálek*, *kvér* (kdopak kdy řekl vojenské pušce puška nebo ručnice), *fršlus*, *magacín*, *kumpanie*, *marš*, *urlaub*, *klencák*, *íbrcajt*, *post*, *vacha*, *feldkurát*, *garnizona* atd. Všechna taková slova, kterými byla i mimo vojnu zamořena zvláště hovorová čeština, začal vytlačovat z jazyka teprve státní převrat. Nešlo to ovšem samo sebou. Nejprve musila vojenská správa vytvořit soustavné české vojenské názvosloví. Na pomoc měla kromě jednotlivých výrazů už dříve vžitých celou terminologii sokolskou, ale většinou musila tvořit nově. To byl nesmírný úkol, neboť nešlo jen o čistě vojenské názvosloví organizační, zbrojní a taktické (to má samo na 5000 názvů), nýbrž o velmi rozsáhlé názvosloví všech pracovních oborů, které se v armádě vyskytují: o názvosloví dopravních prostředků od koně (hipologie má 1500 názvů) a vozu až k automobilu (900 názvů) a letadlu, všech moderních prostředků spojovacích, lékařství, chemie, nejrozmanitějších výrobních odvětví a řemesel, která jakýmkoliv způsobem s vojnou souvisí atd. Mimo to bylo třeba leckdy vhodný výraz úporně hledat (na př. pro zpětný pohyb lafety při výstřelu, *zákluz*; Němci tu užívají nepřeložitelné předpony *rück-*), a tak názvoslovná komise, složená z vojenských a jazykových odborníků, měla léta co dělat. Její prací vznikl celý nový obor českého jazyka a v něm tisíce nových, pěkných českých slov.

Čeština úřední.

Podobně zanedbaný úhor byla i čeština úřední. Máme ještě v dobré paměti, jak se v našich úřadech psávalo česky před válkou, za ní a v prvních letech po ní. V pražském akcízu na př. dovedli dát dohromady toto české hlášení: „Pan František Sádlo z Prahy platí v cestě ústupné se vzdáním se všeho hájení a odeslání za pronešení zakázaným výchozem 5 lit. vína v daní Kč 10.80 tuto daň co pokutu jednoduchou.“ Nebo byla v úředním listu otištěna tato česká úřední vyhláška: „Poněvadž u Lichkova zadržen byl pro podezření vývozného podloudnictví kůň, se každý, kdo sobě nárok na něho osobovati mocí domnívá, vyzývá, v devadesáti dnech ode dne prohlášení nynějšího obeslání počítajíc, v kanceláři okresního finančního ředitelství se dostaviti, sice, kdyby se to nestalo, pokračovati se bude se zadrženým koněm podle zákona.“ Takhle se psávalo (a snad leckde se tak psává dosud) v našich úřadech ještě za republiky. Bylo tedy i zde třeba začít tvořiti novou tradici úřední češtiny; práce o ní daleko ještě není hotova, ale už dnes se v úrovni našeho administrativního jazyka jeví velký pokrok proti dobám rakouského úřadování. Úřední čeština se čistí, obohacuje a čeští úředníci umějí lépe česky.

Jazyk konverzační.

Demokratické zřízení, jež nastolil státní převrat, bylo spojeno s velkými přesuny v společenské soustavě. Do popředí se dostaly ty vrstvy obyvatelstva, které byly dotud zatlačovány až na periferii společenského života. Je přirozené, že se tak na úroveň společenského jazyka (mohli bychom také říci „spisovného jazyka hovorového“) povznesly leckdy i prvky, které se svým rázem hlásí spíše do jazyka lidového nebo do slangů a argotu. Jich pronikání bylo velmi usnadněno tím, že jsme neměli a vlastně ani dnes ještě nemáme vyhraněné společenské konverzáce, jakou mají na př. Angličané a Francouzi; proto také je tak těžké napsat dokonalé české konverzační drama. Takový nedostatek tradice se nejsilněji projevuje zvláště v dobách tak rozkolísaných, jako u nás byla leta popřevratová. Mimo to se po válce u nás rozmohla móda projevovat „znalosti života“ právě koketováním s jazykem periferie, a tak všechno přispívalo jen k tomu, aby se do základů společenské konverzáce, jež se po převratu kladly, dostalo leccos hrubého a vulgárního. Nedostatečné jazykové vzdělání, které vinou českých škol natropilo už tolik škod našemu jazyku, pomáhalo život takových nevhodných prvků ještě utvrzovat. Česká matka, pocházející ze společenské smetánky, zná tak málo spisovný jazyk, že ve vážném hovoru s profesorem, jehož se přijde zeptat na prospěch synka, bez rozpaků a bez pocitu nenáležitosti řekne: „On mi řekl, že z té kóny dostal kouli, ale já jsem myslila, že si to spraví, až bude tažený na ústní.“ Slyší tak hovořit svého syna, mluvícího studentským slangem, a není s to rozeznat skutečnou společenskou příslušnost slangových prvků. Ale to všechno se dnes napravuje: jazykové vzdělání se postupně prohlubuje a samo staví hráz proti vnikání nepřipadných prvků do spisovné podoby hovorové češtiny; kromě toho se i koketování se slangy a argotem ukazuje jen dočasnou módou, která patrně pomine tak rychle, jako vznikla, a zůstane omezena jen na jazyk mládeže. Obnovení českého státu tedy i zde otevřelo cestu novému jazykovému vývoji a vzniku nové jazykové formy, které jsme za provinciálních poměrů v době politické nesamostatnosti neměli. S růstem společenské tradice se bude zvyšovati i úroveň společenské češtiny.

Jazyk odborný.

Kromě jazyka vojenského a úředního neměla tu válka sama vliv na změny a nové výboje, nýbrž spíše okolnosti, které válku provázely, nebo které vůbec po ní přišly. Je to především neobyčejný pokrok technických věd ve 20. století. Film, radio, automobilism, aviatika, nové objevy v chemii, ve fyzice atd. vyžádaly si velkého množství slov dříve nebývalých a denní tisk přispěl k jich rozšíření i do jazyka obecného. Lidé s pouhými čtyřmi křížky na zádech pamatují zrození kupy výrazů dnes už tak běžných, jako je na př. *rozhlas*, *bio*, *film*, *filmová produkce*, *umění na plátně*, *auto*, *volant*, *svíčka u motoru*, *aero*, *letadlo*, *vzducholoď*, *hydroavion*, *podvozek*, *havarie*, *vývrtka*, *vzdušná akrobacie*, *ponorka* a pod. Mnohá z těchto slov jsou cizího původu, ale zdomácněla za krátkou dobu svého života u nás tak, že je už přijímáme za běžná slova domácí. K tomu si ještě připomeňme, že nové pracovní obory, jako je rozhlas, film, aviatika a j., vytvořily nově celé speciální mluvy odbornické (t. zv.

slangy), po nichž dříve nebývalo ani potuchy. Ale i jiné obory, lékařství, právnictví, diplomacie, theologie (vznik církve československé!), sociologie, filosofie atd., musely vynalézat nové výrazy pro nové pojmy a pro nově objevované vztahy. Vzpomeňme jen na převrat ve vyjadřování, který byl způsoben návratem k heglovskému způsobu myšlení, nebo na všechny jazykové novoty vzešlé z ideologie komunistické. Výrazy jako *třídní boj*, *rudá fronta*, *lidová fronta*, *bolševik*, *komunistická buňka*, *bojůvka*, *internacionála* a mnoho jiných vzešly odtud a rychle vešly v obecnou známost. A tak každý nový -ismus, ať to je relativismus či formalismus, freudismus či surrealismus, přináší do jazyka své novoty a bojuje za jejich uplatnění. Byl by to slušně veliký lexikon, kdybychom všechna taková nově přijatá nebo v novém smyslu užitá slova sebrali; mnohá z nich ovšem zase zaniknou, až je změna nestálých poměrů učiní zbytečnými, většina z nich však zůstane patrně už trvale živou součástí našeho jazyka.

Jazyk a noviny.

Daleko ze svých předválečných mezí vykročil denní tisk. Svým rozšířením a svým vlivem na občanstvo všech vrstev je dnes opravdu a bez nadsázky velmocí, která rozhoduje nebo aspoň pomáhá rozhodovat o všech věcech našeho života. Kdo jsme z venkova, pamatujeme dobře, kolikeré noviny chodily před lety na ves: pro pana řídícího a učitele „Národní politika“ nebo „Národní listy“, pro pana faráře „Čech“, a jen tu a tam pro některého vesnického písmáka nebo místního politikusa ještě nějaký jiný list. Dnes čte noviny skoro každý, nejvíc ovšem jejich menší vydání. Proto se staly noviny jedním z nejdůležitějších činitelů dnešní jazykové kultury. Jak mocně působí na jazyk čtenářů, ukazuje především venkovská mluva. Pozorovatelé lidových nářečí dnes potvrzují souhlasně, že mnohé dialektické rozdíly, které bývaly ještě před válkou naprosto zřejmé a pevné, zanikají právě v letech poválečných daleko rychlejším tempem, než bývalo tempo nářečních změn dřívějších. Zvláště mladší generace obyvatelstva se valem v řeči přizpůsobuje své novinové četbě a svoje nářečí zvolna mění v průměrnou češtinu obecnou. Pomáhají tomu i jiní činitelé, na př. škola, vojenská služba, pohyb obyvatelstva a pod., ale noviny v tom mají najisto podíl největší.

Denní tisk se z profesionálního zájmu ujímá všech novot ve světě, rozšiřuje jejich známost a s tím zároveň i známost jejich pojmenování. Všechna ta nová odborná slova, o kterých jsme tu mluvili, dostala se do obecného užívání hlavně zásluhou novin. Jako nejvydatnější učitel jazyka by měl denní tisk tedy především hledět k tomu, aby vynikal jazykem dobrým. Po té stránce však zatím nelze českým novinám vysloviti velkou chválu. Před lety psal v „Prítomnosti“ Alfred Fuchs o příčinách chatrné úrovně novinářské češtiny a Karel Poláček tu sestavil celou sbírku z jalové frazeologie a z ošumělých klišé, kterými je novinářská čeština zamořena. Po pravdě sluší vyznat, že už dnes se v jazykové stránce denního tisku projevuje úsilí českých novinářů o nápravu, ale rozhodnější změna k lepšímu nastane patrně teprve se zdokonalením našeho jazykového vzdělání vůbec. To nás přivádí k dalšímu tématu,

jazyk a škola.

Státní převrat byl pro české školství učiněným pozehnáním. Přibýlo mnoho škol, od obecných až po vysoké, zdokonalily se metody vyučování a usnadnil se přístup k vyššímu nebo odbornému vzdělání. Zkušenost však bohužel učí, že česká jazyková kultura má ze všech těchto výhod prospěch velmi nepatrný. Na obecných školách vypukl před lety hotový „horror grammaticae“, a místo aby se hledaly nejhodnější metody, jak naučit žáky české mluvnici, zaváděly se rozličné hračkářské hokuspokusy. Ze strachu před mluvnici, o níž se začalo říkat, že do obecné školy nepatří (!), omezovali se učitelé většinou jen na učení pravopisu, ale i to bylo nesoustavné. Teprve v poslední době se zásluhou brněnského zem. inspektora V. Komárka a profesora Masarykovy university Fr. Trávníčka začíná pomýšlet na nápravu tohoto nemožného stavu. K té nápravě bude třeba též zvýšiti úroveň jazykového vzdělání učitelů samých. Dosud mnozí z nich — vinou škol, v nichž se k svému úřadu připravovali — znali mateřský jazyk jen velmi povrchně, jak svědčí hojné doklady. Pravidlo o mluvnické shodě na př. jeden učitel vykládal žákům tak, že prý je u slovesa měkké nebo tvrdé *i* podle toho, jaké *i* je u příslušného jména, tedy *psi* běželi, ale *krávy* se pásly; jeho žáci ovšem psali potom také *kosti* leželi, *děti* si hráli, *bolesti* ustali atd. O úrovni jazykového vyučování na obecných školách vydávají často smutné svědectví písemné úlohy; v úloze opravené učitelem a klasifikované známkou velmi dobrou zůstanou na př. ještě chyby: spokojiti se *ze* školou, *abysme* se něčemu naučily, naše otcové, *schledávají* se atd. (to v úloze z V. třídy!).

Na středních školách není tomu o mnoho lépe. Tam se učí české mluvnici soustavně jen v nejnižších čtyřech třídách, kdežto ve vyšších třídách vyhrazují osnovy českému jazyku, jmenovitě skladbě a slovníku, jen příležitostné poznámky k opakování látky. Zpravidla se však učitel češtiny ani při nejlepší vůli k nové české mluvnici ve vyšších třídách vůbec nedostane, neboť sotva s časem vystačuje na jiné úkoly, které mu učební osnovy předpisují daleko důrazněji a závažněji; jsou to zvláště literární dějiny a v poslední době také souvislé čtení literárních děl a t. zv. teorie literatury. Tak se stává, že se české mluvnici na vyšší střední škole v praxi nevyučuje vůbec, a že z českých středních škol vycházejí žáci, kteří sice jakž takž znají hlavní data literárně historická, jsou do jisté míry poučení i o literární estetice, ale nedovedou česky: neznají pravopis, ani tvarosloví, ani skladbu, a žalostně si pletou významy slov. Na universitu přicházejí posluchači, kteří při zkoušce z češtiny píší vykiř (m. vikýř; ze dvanácti zkoušených udělalo tuto chybu šest posluchačů), Veleslavýn, ozívá se hlas, přines mě to, potkal mně, se přátely literatury a pod., kteří jsou ochotni pro dobrou vůli s examínátorem prohlásiti výraz „přines vody“ za hrubý germanismus, ale naprosto se nepozastaví nad vazbami jako „naučiti se pravopis, zboží není k mání, držeti přednášku, obávati se ohledně bezpečnosti“ atd., a kteří nepoznávají, zdali na př. *vedl* je sloveso či přídavné jméno. Z mládeže tak nedostatečně vzdělané v jazyce vyrůstají naši inteligenti, spisovatelé, učenci, politikové, novináři, řečníci, učitelé, úředníci, kteří buď do smrti dělají svou jazykovou praxí české škole ostudu, anebo musí v dospělém věku pracně dohá-

něti, co jim škola nedala. Zde tedy bude třeba zasáhnout velmi radikálně, neboť dokud nebudou naše školy odchovávat lidi znající prakticky český jazyk, budou spíše brzdit všechny snahy o jazykovou kulturu, místo aby je podporovaly.

Český jazyk básnický.

Na básnickém jazyce můžeme změřiti výši, již čeština po válce dorostla. A tu se nám po dosavadní přehlídce naskytá pohled nejutěšenější: mezi dnešními básníky a spisovateli nalézáme skutečné mistry českého jazyka a v jejich dílech jazykovou krásu dříve nebývalou. Cestu jim otvírá jeden z největších, *St. K. Neumann*, básník jazyka podivuhodně výrazného a při tom čistého. Bez kothurnů a bez novotářství vytvořil svou básnickou řeč z tradičních prostředků, často na pohled tak všedních, že byly dotud z básnického jazyka vylučovány. Ve způsobu, jak ze zásob jazyka těžil a jak jich užíval k novým kombinacím a k novým účinným, ukázal se Neumann velkým znalcem češtiny a zároveň velkým tvůrčím umělcem. Z prostých, nenápadných slov dovede sestaviti obrazy tak dokonale plastické svou konkrétností, jako jsou na př. přirovnání „neklid jak nestravitelné sousto tlačí mě v nitru“, „myšlenky nakousnu, odhodím, červivé slívy“, marné naděje „jak hořkou mandli náhle pokoušu, vyplivnu před fronty zprahlé naděje, snění“, nemocniční postel „jak v parnu venkovský kostel osvěží nekajícího, jak bílá široká klisna hřbet pro ušlého má poutníka. Zapadneš do ní, břemeno, jež dlouho tahali světem, jsi vzpomínkami nalit jak mlékem vemeno, leč ospalým podobají se dětem“ atd., nebo metafory „vpouštím vzduch, propletený ranními zpěvy a šramoty, jenž jednou rukou podává si vonné kytice z Petřína a druhou nabírá si vodu z Vltavy“, „povelů nože krájejí řady“, „v maďarském městě ten voják Čech polyká hoře“ atd. Tato konkrétnost neumannovských obrazů je často prodchnuta krásou zcela vzdušnou a křehkou, na př. „list padá za listem jak slza loučení“, „žalář ticho jest, v němž roste k dozrání láska i nenávisť“, „laskavá, hebká ruka živé pohody letní dnes neklade se mi na hlavu jak otcovské požehnání, jas její, zdá se mi, studí jak na mrtvé svačební šaty“, „hvězdy paprsků štíhlé ruce si podají“ atd. Je snad z těch několika ukázek vidět vyjadřovací metodu Neumannovu, jež se stala východiskem i nejnovější básnické generaci.

Vedle Neumannova stojí silná básnická individualita *Fráni Šrámka*. Také Fráňa Šrámek je suverénní mistr ve využívání jazykových prostředků, z nichž mu nic nezůstalo utajeno. Připomeňme si aspoň slova, která tu v „Přítomnosti“ napsal před devíti lety:

„Ale zdaž necítíš, český člověče, ať o cokoli silného se pokoušíš, užívaje prostředků tohoto jazyka, svalnatých, křepkých i přejemných, světuje jeho křídům let své myšlenky nebo hledaje na dně jeho studánek původní, rosný, lyrický stav svého člověčenství, zdaž také necítíš tuto úžasnou pokušitelskou sílu svého jazyka? — Vyznal jsem se již z nadšené víry v náš jazyk. A mám-li to již říci, nejvíce mi jde k srdci jeho překypující hojnost lyrických, melodických prvků. Soudím: to je nejvlastnější míza; to je životnost; schopnost stálého obnovování, možnost stálých návratů k jeho kořáním; to je věčné mládí; píseň na počátku a píseň na konci. Tento jazyk vede někdy k spasení.“

A ještě aspoň dva básníky musíme uvést: *Karla Tomana* a *Josefa Horu*. Karel Toman napsal věš o básníku, jenž „ztavil křech zrad, žalů, zklamání, jež

srdce drtí, na rosu rytmickou a v křišťálovou řeč“, a tato charakteristika platí především o jeho vlastní poesii. U něho skutečně jazyk téměř přestává být prostředníkem a z nástroje se mění v hudební resonanci samu: básník svou motivickou látku přetavuje přímo v nehmotnou krásu slova. Zaposlouchejte se na př. ve vnitřní hudbu těchto veršů: „Zní zvony z dálky tichým svatvečerem. Modlitba vesnic stoupá chladným šerem. Duch země zpívá: úzkost, víra, bolest v jediný chorál slily se a letí k věčnému nebi.“ K tak dokonalému umění výrazovému je potřebí, aby básník měl v moci všechny prostředky, které jazyk poskytuje, ale zároveň aby dovedl svou vyjadřovací schopností překonávat překážky, které mu lidský jazyk svou přirozenou povahou staví v cestu. Touž metodou a se stejným uměním přetváří básnické emoce v slova též Josef Hora. „Jsou u něho básně, které jako by byly zhudebněné echo lkavé řeky podsvětí, stříbrná vibrace posledního přísvitu, kdy umírá den“ (F. X. Šalda). Carovná moc Horova básnického slova překonává ve vrcholných básních samy meze, které byly dosud lidskému vyjadřování kladeny, a zmocňuje se i „nevyslovitelného“.

To je zatím vrchol, k němuž dnes básnická čeština dospěla. V rukou našich básníků se český jazyk stal nástrojem nad pomyšlení dokonalým a schopným; nejmladší generace pak hledá nové cesty básnickému výrazu, ale výsledky jejího hledání jsou dosud nejisté.

Souběžně s vývojem mluvy vázané jde vývoj moderní české prózy. Umění opřené o tradici, z tradice vycházející a tvořící z ní nové estetické hodnoty, má dva velké představitele: *Karla Čapka* a *Ivana Olbrachta*. Karel Čapek, jeden z mála našich opravdu světových spisovatelů, jde ve stopách Nerudových a spojuje přísnou uměleckou kázeň a odbornou vážnost s přirozenou lehkostí konverzační v jednotný, svrchaně dokonalý celek. Jím se dovršuje dlouhý vývoj českého prozaického jazyka, počatý Tylem a Němcovou a pokračující Nerudou, Raisem, Herrmannem a Herbenem. Jiným směrem rozvíjí své výrazové umění *Ivan Olbracht*. Suggestivní krása jeho jazyka je vážná a hluboká, ale při tom je stejně přirozená a nehledaná jako u K. Čapka. Cestami dosud nevyježděnými se ubírá slovesný vývoj *Vladislava Vančury*. V jazykové stránce jeho děl je mnoho nových a originálních objevů, ale nelze dosud dohlédnouti, kam tento osobitý umělec dojde. Zdá se, že konec konců i on zakotví ve zřejmější souvislosti s dosavadní tradicí.

Jazyk české prózy kritické.

Kdybychom měli stručně vyjádřiti svůj soud o jazyce našich uměleckých kritiků, řekli bychom si, že máme velké mistry kritického slohu, kteří se vskutku vynikajícím způsobem zasloužili o český spisovný jazyk, ale vedle nich daleko více kritických epigonů, kteří ctností svých mistrů nedosahují, ale zato ve své spisovatelské praxi nepříjemně zdůrazňují jejich slabé stránky. O nich platí slova, která tu nedávno napsal K. Čapek:

„Umělecký výtvar není prázdná tkanina, do které kritik teprve svým prožitkem, fantasií a sympatií vyšívá libovolný vzor, není něčím polohotovým, co kritik po svém dokresluje — doufám aspoň. Kdyby toto bylo jasno, mnoho by se změnilo: nejen by se soudilo věcněji, ale byl by už jednou také konec s tou ohavnou kritickou pseudolyrikou a pololiteraturou, s těmi slohovými cvičeními, s tím strašným, nabubřelým, hysterickým slovníkem, kde nic není jasný pojem a

všechno chce vypadat jako vášnivé a inspirované zření. Známe tu hantýrku velkohubých, květnatých a nepřesných slov; je to pohodlné a zbavuje to věcné kontroly; a tento nečistý bastard literatury a kritiky pomalu už vytlačil schopnost přímého, pozorného kritického vidu.“

Ale i zde se hlásí změna: našli se mladí kritikové, kteří přestávají v slovu vidět hračkařský šiboleť, vhodný k zakrývání myšlenkové prázdnoty, a vracejí mu jeho pravou hodnotu a platnost. Úcta k slovu se jim zase stává příkazem.

Jazyk a obecnost.

Po několikaletém intermezzu poválečném vzrostl neobyčejnou měrou zájem o jazykovou kulturu také u českého obecnstva. Výmluvně o tom svědčí deseti-tisícový zástup odběratelů obou nových slovníků, akademického „Příručního slovníku“ a Vášova-Trávníčkova „Slovníka jazyka českého“. Svědčí o něm snahy rozličných institucí veřejných i soukromých, nakladatelů, obchodních společností a jiných podniků, aby se zvýšila jazyková úroveň jejich projevů a vůbec textů vydávaných na veřejnost. Ten zájem obecnstva je tak silný, že si vymohl dokonce i v příslovečně nepřístupném pražském rozhlasu pozornost, vyjádřenou zatím jen ranní jazykovou „půlminutkou“. Prakticky má české obecnstvo v jeho péči o jazyk podporovat a vésti *jazyková poradna*, kterou založila Společnost pro slovanský jazykozpyt v Praze spolu s Naší řečí. Oživený zájem o spisovný jazyk souvisí s dnešním vzkříšením národního cítění a mohl by vésti k rychlé likvidaci všech těch závad, na které jsme přišli při své zběžné přehlídce poválečné češtiny. Básníci tu vedou; viděli jsme, že svou povinnost k jazyku konají naprosto poctivě. V tom by se měli stát obecným vzorem.

dopisy

Dopis St. K. Neumanna

Milý pane Peroutko,

poněvadž VI. Burian se dotýká ve svém článku také mne, otiskněte, prosím, v *Prítomnosti* těchto několik řádků:

Nejsem členem komunistické strany a nesnažil jsem se v ní setrvat ani se do ní vrátiti, poněvadž jsem si chtěl zachovati i navenek vnitřní svobodu v překotných náladách našich dnů a měnících se situacích. Nedám si nic namluviti, a kdo žije trvale v mé blízkosti, ví, že pohlížím stejně kriticky na byrokratické maršruty jako na rozličné průhledné kampaně přátel i protivníků. A dějiny mě naučily pohlížeti střízlivě a realisticky na vývoj sociální revoluce. Intelektuální radikalismus Trockého mně imponuje stejně málo, jako jeho dnešní ješitná zavilost bězenecká. Popud k budování izolovaného státu socialistického dal prozíravě Lenin, a Stalin v něm prozatím jen pokračuje za situace, které se Lenin už nedočkal. Nedovedu si opravdu představit, že by byl tvůrce Nepu jednal jinak po nástupu fašismu. Světová porážka fašismu je dnes nejpřednější a nejdůležitější úkol socialismu. Kdo ví, co to fašismus skutečně jest, kdo vidí u nás doma a v celém světě, či porážkou bude porážka fašismu, pochopí, že porážkou fašismu se přiblížíme k socialismu mnohem více, než nerozváznými pokusy o komunistický převrat. Intelektuální radikalismus nechápe historické dialektiky.

Poznal jsem několik t. zv. trockistů: lidí únavného, pla-

ného teoretisování a v praxi rozvrzatníky v kulturních i jiných organizacích jim dostupných. Jsou k tomu účelu organizování. Také VI. Burian připouští, že trockisté se se zino-věvovci spojili. K čemu jinému, než k akci proti Sovětskému svazu? Na bolševickou genialitu Zinověvovu máme i u nás smutné vzpomínky. Stojí a roste proti nim první socialistický stát na světě, výsledek jedné historické periody, po mém soudu dosti veliký, abychom byli spokojeni. Nic více se nedalo ve skutečnosti očekávat. Ale dějiny se nezastaví přece v naší době částečné reakce. Dokazuje to i Francie a Španělsko.

Nemůže býti sporu o tom, že způsob, jímž se v sovětském procesu právě minulém obžalovaní přiznávali, ať už dobrovolně nebo nedobrovolně, vzbudil obecný úžas. Dva dny před rozsudkem tvrdil jeden „informovaný“ intelektuální radikál, že si chtějí zasloužiti „fešácký kriminál“. Mýlil se, i to je příznačné. Nelze pochybovati o tom, že spiknutí tu bylo, i kdybychom připustili, že přiznání obžalovaných nebylo ve všem pravdivé. Ale že se tedy nenašel mezi těmito lidmi dříve tak vynikajícími a domněle pracujícími pro určitou linii revoluční ani jediný hrdina, který by byl po způsobu Dimitrovově obhajoval před soudem a veřejností svou věc, to je vlastně ještě úžasnější, a to odsuzuje vinníky snad ještě více, než cesta, kterou nastoupili k rozvratu Sovětského svazu, veliké záštity míru a největší protifašistické síly.

Také poslední slovo Trockého je toliko — pomsta. Lenin by byl takového slova nikdy nevyslovil.

Dosti. Trvalá choroba mi zabraňuje psáti delší úvahy — proto musím ponechat prozatím bez obsírnější odpovědi i Vaše články, pane Peroutko. Snad později.

Váš

Stanislav K. Neumann

Poděbrady, 28. srpna 1936.

Přivrženci occidentalu nám píší . . .

Vážený pane redaktore,

dovoluji si Vám zaslati srovnávací tabulku esperanta s occidentalem. Je přirozeno, že na dvou stránkách nelze vyčerpávajícím způsobem osvětliti všechny vady a nedostatky esperanta ve srovnání s occidentalem. Přece však Vám toto porovnání aspoň poněkud poslouží. Porovnávací tabulka má pouze zběžně ukázati některé nehoráznosti, k nimž nutí esperanto vzdělané Evropany (srv. sunleviĝo místo ost, sunkuŝiĝejo místo west, ekspedado místo expedition, ŝipirado místo navigation, atd. atd.).

Tážete se snad nyní, proč Vám toto porovnání posílám. Protože je pravděpodobno, že dostanete několik peprných protestů od ortodoxních esperantistů, kteří Vám možná budou vytýkati, že jste uveřejnil článek pana Scheinpfluga, v němž esperanto jest odsouzeno; možná, že Vám budou vytýkati i jiné věci. Chci Vás proto již nyní přesvědčiti, že slova článku pana Scheinpfluga jsou zcela pravdivá, že v s k u t k u o c c i d e n t a l p ř e d č í e s p e r a n t o .

Poručím se Vám, vážený pane redaktore, s projevem dokonalé úcty

J. Švec.

Srovnávací tabulka

esperanta s occidentalem, ukazující názorně, že esperanto nedostačuje pro mezinárodní styky vzdělaného Evropana, kdežto occidental je tak konstruován, že může býti kdykoli ihned k tomuto účelu používán.

1. Slovní kmeny esperanta jsou voleny n e o d b o r n í c k y . Derivační přípony jsou voleny buď libovolně, nebo nesprávně, nebo chybí v esperantu vůbec, takže slova, utvořená podle mluvnických pravidel esperanta, jsou nesrozumitelné novotvary. V occidentalu nejen slovní kmeny, nýbrž i derivační přípony zachovávají svůj původní přirozený tvar i význam, takže všechny deriváty v occidentalu zůstávají přirozené a známé již nyní v mezinárodním životě.

esperanto:	occidental:	česky:
karbo	carbon	uhlí
karbigi	carbonisar	zuhlénatěti
karbigo	carbonisation	zuhlénatění
čerpí	exhauster	vyčerpáti
čerpilo	exhaustor	čerpadlo
anstataŭulo	substitute	zástupce
kontraŭulo	adversario	protivník
ŝtonkarbo,	carbon mineral	kamenné uhlí
ŝtonŝalo	sal mineral	kamenná sůl
sunleviĝo	ost	východ
sunelirejo		
sunkuŝiĝejo	west	západ
sunsubirejo		
ĉeestanta	assistant	jsoucí přítomen
ĉeestado	assistentie	přítomnost
ĵaro	annu	rok
ĵara	annual	roční
estonteco	future	budoucnost
elstara	prominent	vynikající
eldoni	editer	vydávati
eldonado	edition	vydání
eldonisto	editor	vydavatel
voĉdoni	votar	hlasovati
voĉdonado	votation	hlasování
voĉdonilo	billet de votation	hlasovací lístek
(kaj tiel plu)	(etcétera)	(atd.)

2. Podle pravidel esperanta nelze vytvořit mezinárodně známých výrazů ani ze správně volených slovních kmenů.

eksporto	exportation	vývoz
eksportanto	exportator	vývozce
ekspanzo	expansion	expanse
ekspanzema	expansiv	expansivní
ekspedado	expedition	zasílání
ekspedisto	expeditor	zasílatel
eksplodo	explosion	výbuch
eksplodema	explosiv	výbušný
eksplodemeco	explosivita	výbušnost
ekstrema	extrem	krajní
ekstremeco	extremita	krajnost
reformado	reformation	reformace
reformisto	reformator	reformátor
reformista	reformatori	reformátorský
jubileulo	jubilant	jubilant, oslavenec
personeco	personalita	osobnost
korekto	correctura	oprava
korektisto	corrector	oprávce
elasta	elastic	pružný
elasteco	elasticita	pružnost
(k. t. p.)	(etc.)	(atd.)

3. Jiná esperantská slova, třebaže poměrně správně volena, jsou znešvařena groteskním esperantským pravopisem a ztrácejí svůj mezinárodně známý grafism (esperantská znaménka diakritická mají být obráceně, poněvadž však takových typů není na žádném normálním psacím stroji, ani v každé tiskárně, používá se zde obyčejného českého háčku. Také ukázka mezinárodnosti esperanta). Occidental používá všeobecně známého historického latinského pravopisu.

ŭato	watt	watt
ĥaoso	chaos	chaos, zmatek
ĉirkaŭ	circum	kolem
ĉizeli	ciselar	ciselovati
ĉizelisto	ciselero	ciselér
Ĉinujo = Ĥinujo	China	Čína
ĉifaĵo (čti: ĉifaĵo),	chiffon	hadr
ĉifo		
ĉikano	chicane	šikana
ŝoseo	chossé	silnice
ĥemio	chemie	chemie
ĥemia	chemic	chemický
ĥemiisto	chemico	chemik
(nebo: ĥemiulo)		
ĥemiaĵo	chemicalie	chemikálie
ĉamoto	chamotte	šamot
Ĉampano	Champagne	Champagne
Vaŝingtono (!!)	Washington	Washington

4. Slova, utvořených podle pravidel esperanta nelze v mezinárodních stycích použít, poněvadž neexistují v žádném jazyku na světě, jak ukazuje příklad odvozování a tvoření slov ze kmene ŝip-. Naproti tomu slova occidentalská jsou vše-

obecně mezinárodně známá a vzata z kulturních jazyků: angličtiny, franštiny a němčiny.

esperanto:	occidental:	česky:
ŝipo	ship, nave	loď
ŝipalveni	arrivar	připlouti
ŝipalboardiĝo	aterrament	přistání
ŝipano	marinero	námořník
ŝipanaro	equipage	mužstvo, posádka lodi
ŝipestro	capitan	kapitán
ŝipdirektilo	styr	kormidlo
ŝipgvidisto	styrmann	kormidelník
	pilot	lodivod
ŝipirado	navigation	plavba
ŝipirebla	navigabil	splyvný
ŝipirebligis	far navigabil	usplavniti
ŝipruinaĵo	wrack	wrak
elŝipigo	debarcament	vylození
enŝipigo	imbarcament	nalodění
ŝiphaltejo, haveno	port	přístav

5. Některá slova, utvořená podle esperantských pravidel, dávají zcela jiný smysl, než jaký mají v ustáleném mezinárodním styku.

ŝtatisto	statmann	státník (nikoli statista!)
stratego	bulevard	třída (ulice) (nikoli stratég!)
maskulino	mascat dama	maskovaná dáma (n. maskulinum!)
neo	negation	zápor, popírání (n. novo-)
fraŭlo	garson	mládenec (n. paní, Frau!)
ministaro	mineros	hornictvo (nikoli ministr!)
Ĥinino (čti: chinino)	Chiniana	Číňanka (nikoli chinin!)
malfermi	aperter	otevření (n. špatně zavřít!)
(k. t. p.)	(etc.)	(atd.)

6. K vědeckým a technickým účelům se esperanto nehodí, poněvadž některé výrazy komolí proti ustálenému mezinárodnímu zvyku. Occidental naproti tomu používá všeobecně známé mezinárodní nomenklatury vědecké i technické beze změny!

kalcino	calcination	kalcinace
fornoj kalcinaj	fornes de calcination	kalcinační pece
fermentado	fermentation	kvašení
distilo	distillation	destilace
aparatoj distilaj	apparates distillatori	destilační aparáty
sekundaraj produktaĵoj	productes secundari	vedlejší výrobky
kristaliĝo	crystallisation	krystalisace
kristaliĝilo	crystallisator	krystalisátor
rapidvagonaro	tren express	rychlík
kriza situacio	critic situation	kritická situace
koroda, korodo	corrosiv, corrosion	žiravý, korose
bruligebila	combustibil	spalitelný
relativeco	relativita	relativita
korelativeco	correlativita	korelativita
kontuzaĵo, kontuzvundo	contusion	pohmoždění
ostrompaĵo	fractura	zlomenina
vortaro	vocabularium	slovník
sinsekva	successiv	postupný
sun	solari	sluneční
polusa	polari	polární
ĉirkaŭpolusa	circumpolari	čirkumpolární
(k. t. p.)	(etc.)	(atd.)

Přivrženci esperanta nám píší . . .

Pane redaktore,
když jste dal do tisku pěkný informativní článek p. Scheinpfluga, jistě jste si byl vědom, že nezůstane bez odezvy, ale sotva jste čekal to množství dopisů, které jste asi dostal. Ta okolnost, že nevím, zda si z té kupy vyberete zrovna můj příspěvek, a pak to, že si práci nechci kaziti dovolenou, brání

mi, abych podnikl snad bezvýslednou práci podrobně vysvětliti, jak p. Sch. se mýlí v oceňování hodnoty a budoucnosti esperanta a occidentalu, a nutí mne, abych se omezil jen na několik všeobecných poznámek.

Nechci tvrditi, že dorozumivacím jazykem mezinárodním, k němuž lidstvo, jak věřím, určitě dospěje, bude právě nyní nejšší forma esperanta, ale mohu určitě tvrditi, že to nebude occidental, který zmizí stejně jako zmizelo ido, novial a všechny (i nejlepší) napodobeniny esperanta, jehož vlastnosti p. Sch. příliš podceňuje, jako nadměrně přeceňuje kvalitu occidentalu.

Jazyk, který by chtěl vytlačit esperanto, musil by spočívat na docela odlišných zásadách, nežli na těch, které jsou pro mezinárodní jazyk dnes všeobecně uznávány a které jsou společny esperantu a všem jeho domnělým „konkurentům“, t. j. musil by opustiti společnou základnu všech — zásadu aposteriornosti a probojovati a aplikovati zásadu jinou. Pokud se uznává zásada, že mezinárodní jazyk nemá býti apriorně tvořen, ale aposteriorně jaksi vyabstrahován z jazyků evropských, že jazyk mezinárodní má býti jakýmsi extraktem jazyků národních (jejich „quintessenci“, jak to charakterisoval už Komenský ve „Via lucis“) — a to se dnes uznává všeobecně bez námitek — potud každý projekt po esperantu je jen neškodné hnidopišství, které jednu maličkost opraví a deset zkaží, a svět pro věc nezíská.

P. Sch. chválí, že „occidental je na první pohled lehce čitelný všem národům, mluvícím některým jazykem románským, a všem lidem, kteří studovali latinu na gymnasiu, a dosti snadno i lidem znalým angličtiny“. To je pravda, ale má to dva veliké háčky, které panu Sch. na první pohled ušly: 1. text occidentalu, ida a všech jejich následovníků je snadný k porozumění, ale je nesnadný k reprodukci, o kterou právě u jazyka mezinárodního jde více nežli u jazyků národních, 2. texty jsou snadné a snadno srozumitelné pro lidi studované a znalé mnoha jazyků, t. j. pro lidi, kteří jazyk mezinárodní méně potřebují; přednost occidentalu je tu jen domnělá, je ve skutečnosti vadou.

Je těžko podstatu věci stručně vysvětliti, ale snad postačí toto: Zamenhofovo esperanto vychází ze znamenité zásady mezinárodnosti kmenů, de Wahlův occidental pyšně uplatňuje zásadu mezinárodnosti slov. Tím occidental ovšem lacino dosahuje vábného vzhledu slov, ale těch slov je nesmírně mnoho, mnoho tisíc, jako v jazycích národních, což je veliká obtíž pro člověka, který nezná více jazyků. Naproti tomu esperanto zmenšuje potřebu znáti tolik tisíc slov a tvarů, nutí znáti jen nevelký počet základních mezinárodních kmenů, z nichž slova pro příbuzné pojmy tvoří autonomně na základě několika jednoduchých pravidel (30 předpon a přípon stálého, pevného významu); tyto odvozeniny nemají ovšem vždy (ale přece často) vzhled úplně mezinárodní, ale jsou velmi jasné a snadné pro toho, kdo se seznámí s velmi jednoduchou strukturou esperanta, a hlavně umožňují i lidem méně vzdělaným a nezalým mnoha jazyků nejen brzy a správně rozuměti, ale i brzy a správně mluvit a psáti. Bezprostřední srozumitelnost je sice působivý prostředek propagační, ale omezuje okruh osob, pro které by reprodukce (mluvení a psaní) byla snadná. Čtenář snad pochopí podstatu věci ukázkou zčeštění mezinárodních slov: pro inteligenta je líbivé, že se zachovává původní různost kmenů ve slovech redigovati, redaktor, ale nestudovanému by lépe vyhovovalo odvození z kmene jediného, buď redigování a redigovatel nebo redaktor a redaktování. V přirozeném jazyce ovšem nelze zjednodušovati umělými zásahy tak, jako v jazyce umělém — to však je přednost jazyka umělého, nikoliv přirozeného. Jaká je v tom výhoda, že occidental má několik kmenů, kde esperanto má kmen jeden?

Esperanto je skutečná moderní latina demokracie, occidental, ido, novial a pod. je exklusivní latina pro moderní inteligentní aristokracii, jako byla středověká latina, nepřístupná lidu, pro klášterní učence. Proto také esperanto skutečně žije a bude žiti, prakticky slouží a bude sloužiti, i za velice nepříznivých poměrů mezinárodních, kdežto occidental je dočasnou hračkou bez praktického významu bývalých idistů a novialistů, kteří opustili esperanto a chytynou se každého nového projektu, který přijde po occidentalu. H. B. Květ.

Těm, kteří nebudou dále pokračovati ve studiu,

pánům i dámám (i bez maturity), doporučuje se návštěva jednoroční anglické ranní koleje, kde se i začátečníci během jednoho školního roku připraví ke složení universitní zkoušky nejen z angl. jazyka, ale i z literatury a anglické obchodní korespondence. Mimo to mohou se učiti ve zvláštních hodinách bez dalšího příplatku buď češtině, českému těsnopisu, němčině nebo německému těsnopisu. Též odpolední a večerní kurzy pro začátečníky a pokročilé, dále kurzy pro mládež a studující. Vyuč. 48 angl. profesorů. Prospekty a informace zdarma.

ANGLICKÝ ÚSTAV,

Praha II, Spálená 28. Telefon 236-76 a Brno, Moravobanka, telefon 195-45

Los, který bojuje za vaše štěstí
JE LOS TŘÍDNÍ LOTERIE **BOHATSTVÍ**
Přes 1.300.000.000 Kč vyhrál hráčům třídní loterie od převratu

DIPLOMAT náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejprísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělostný klasicky krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochoťně vzorky na požádání.
KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 — Dlouhá třída 17

L. Trockij: Mezinárodní revoluce*)

Ze světové dělby práce a z dynamiky soudobých výrobních sil plyne, že socialistický pořádek může být vybudován jen soustavou hospodářské spirály, to jest srovnáním vnitřních nesrovnalostí jednotlivé země s celou skupinou zemí, vzájemnou smlouvou různých zemí a vzájemným doplněním různých odvětví hospodářských a kulturních, to jest konec konců v světové aréně.

Někdejší program strany, přijatý roku 1903, se začíná takto: „Rozvojem výměny zboží vzniklo mezi všemi národy civilisovaného světa tak těsné spění, že veliké osvobozenké hnutí proletariátu se musilo stát a dávno se už stalo mezinárodním...“ Připravit proletariát na budoucí sociální revoluci je úkol „mezinárodní sociální demokracie“. Avšak „sociální demokraté různých zemí... na cestě k svému společnému cíli... musí si vytknout nestejné úkoly bezprostřední“. V Rusku je tímto úkolem svrhnout carismus. Demokratická revoluce je už tu označena za národní stupeň k mezinárodní socialistické revoluci.

Takto byla věc pojata i v základní části nového programu, přijatého stranou už po uchvácení moci. V diskusi o návrhu programu na VII. sjezdu strany navrhl Miljutin redakční opravu k resoluci Leninově: „Navrhují,“ pravil Miljutin, „aby tam, kde je napsáno ‚jez se začalo érou sociální revoluce‘, se dalo ‚mezinárodní revoluce‘... Myslím, že není třeba to odvodňovat... Naše sociální revoluce může zvítězit jen jako revoluce mezinárodní. Nemůže zvítězit jenom v Rusku a nemůže v ostatních zemích nechat měšťácké zřízení... Navrhují, aby se to tam tak dalo, aby se předešlo nedorozumění.“ Předseda Sverdlov: „Soudruh Lenin přijímá tento opravný návrh, takže není třeba o něm hlasovat.“ Tato malá epizoda z parlamentní techniky („není třeba odvodňovat“, „není třeba hlasovat“) vyvrací z kořene falešné dějepisceví epigonů snad lépe než nejdůkladnější rozbor! To, že brzo sám Miljutin, podobně jako Stepanov-Skvorcov a jako sta a tisíce jiných lidí odsoudili vlastní mínění jako „trockismus“, nijak ne-

mění podstatu věci. Velké dějinné proudy jsou silnější než lidští obratlovci.

Za rok, na VIII. sjezdu strany, jenž přijal nový program, byla táž otázka osvětlena znovu ve výrazné diskusi mezi Leninem a Podbělským. Moskevský delegát protestoval proti tomu, že ačkoliv je tu již říjnový převrat, mluví se o sociální revoluci pořád ještě v čase budoucím. „Podbělskij záútočil proti tomu,“ pravil Lenin, „že v jednom odstavci se mluví o budoucí sociální revoluci... To je zřejmě námitka lichá, neboť v programu mluvíme o sociální revoluci v světovém rozsahu.“ Jistojistě, dějiny nenechaly epigonům jedině místečko neosvětlené, aby se tam mohli schovat!

V programu Komunistického svazu mládeže, přijatém roku 1921, je táž věc vylíčena zvlášť populárně a prostě. „Rusko, ačkoliv má ohromné přírodní bohatství,“ pravil se tu v jednom odstavci, „je přece jenom po stránce průmyslové země zaostalá, v níž převahu má maloměšťácké obyvatelstvo. K socialismu může Rusko dospět jen skrze světovou proletářskou revoluci, v jejíž vývojové období jsme vkročili.“ Tento program, schválený polbyrem nejen za účasti Leninovy a Trockého, ale i Stalinovy, byl v platnosti ještě na podzim 1926, kdy Výkonný výbor Komunistické internacionály pokládal popření teorie socialismu v jediné zemi za věčný hřích.

V příštích dvou letech musil však epigoni programové doklady z leninského období založit do archivu. A nový dokument, který slepili z malých kousků, nazvali programem Komunistické internacionály. U Lenina se v „ruském“ programu mluvilo o mezinárodní revoluci, kdežto u epigonů se v mezinárodním programu mluví o „ruském“ socialismu.

Kdy a jak se po prvé nepokrytě projevila roztržka s minulostí? Dějinné datum toho lze zjistit tím snadněji, že tu jde zároveň o mezník v biografii Stalinově. Ještě v dubnu 1924, tři měsíce po smrti Leninově, dělal Stalin skromný výklad v smyslu tradičního mínění strany. „...Svrhnout vládu měšťáctva a zřídit vládu proletariátu v jediné zemi,“ napsal Stalin v svých ‚Leninských otázkách‘, „ještě neznamená zajistit úplné vítězství socialismu. Hlavní úkol socia-

lismu — organizaci socialistické výroby — zbývá ještě vykonat. Lze tento úkol rozřešit a lze dosáhnout úplného vítězství socialismu v jediné zemi bez společného úsilí proletářů několika pokročilých zemí? Nikoli, nelze. K svržení měšťáctva stačí úsilí jediné země — o tom mluví dějiny naší revoluce. K úplnému vítězství socialismu, k organizaci socialistické výroby úsilí jediné země, zvláště takové rolnické země jako je Rusko, již nestačí — na to je třeba úsilí proletářů několika vyspělých zemí...“ Výklad těchto myšlenek končí Stalin takto: „Takové jsou zhruba charakterové rysy leninské teorie proletářské revoluce.“

K podzimu toho roku, účinkem boje proti trockismu se znenadání ukázalo, že právě v Rusku dřív než kde jinde lze vybudovati socialistickou společnost vlastními silami, nebude-li tomu bránit intervence... „Když proletariát vítězná země svou vládu upevnil a ujal se vedení rolnictva,“ napsal Stalin v novém vydání téže práce, „může a musí vybudovat socialistickou společnost“. Může a musí! „Vítězná revoluce, alespoň v několika zemích, je třeba...“ jenom proto, aby se „úplně zabezpečila země od intervence...“ Toto nové chápání, kde světovému proletariátu je určena úloha pohraniční obrany, se končí stejně jako text původní: „...Takové jsou zhruba charakterové rysy leninské teorie proletářské revoluce.“ V jednom jediném roce přišel Stalin Leninovi dvojí a úplné si odporující mínění o základní otázce socialismu.

Na plenu ústředního výboru roku 1927 pravil Trockij o dvojmí protimluvnm mínění Stalinově: „Někdo snad řekne: Stalin se zmýlil a pak se opravil. Ale jak se mohl takto zmýlit a v takovéto otázce? Je-li pravda, že Lenin už roku 1915 vyslovil teorii vybudování socialismu v jediné zemi (což je veskrz klam), je-li pravda, že Lenin pak už jen zdůrazňoval a rozvíjel toto stanovisko (což je veskrz klam), jak se tedy stalo, že Stalin za života Lenina, v posledním období jeho života, se dobral k takovému mínění, jaké i projevil v svém článku roku 1924? Zdá se, že v této základní věci byl Stalin prostě vždycky trockista a že jim přestal být až roku 1924. Stálo by za to vidět, kdyby měl Stalin vyhledat aspoň jediný

svůj projev jako důkaz, že také před rokem 1924 mluvil o vybudování socialismu v jediné zemi. Hledal by jej marně!“ Na tuto výzvu odpověď nepřišla.

Ale není potřeba nějak zveličovat význam obratu, který Stalin provedl, jako kdyby tu šlo o nějaký neobyčejný obrat. Stalin jak ve věci války, tak ve věci poměru k Zatímní vládě, anebo ve věci národnosti, anebo ve věci obecných vyhlídek revoluce vůbec měl vždycky posice dvě: jednu svou, organickou, s kterou se neprojevil vždycky anebo buď jak buď neprojevil ji nikdy naplno — a druhou podmíněnou, fraseologickou, přejatou od Lenina. Nelze si vůbec pomyslet hlubší propasti, než jaká odděluje Stalina od Lenina jak v základních otázkách revolučního pojetí, tak i v politické psychologii, máme-li na mysli příslušníky jednoho tábora. Oportunistická přirozenost Stalinova se kryje tím, že se opírá o vítěznou proletářskou revoluci. Avšak samostatnou posici Stalinovu jsme viděli v březnu 1917: už po dokončené měšťácké revoluci dával straně za úkol, že má „zabrzdit odštěpení“ měšťáctva, to jest podle pravdy přičít se proletářské revoluci. Že se tato revoluce stala přece jen skutkem, to se nestalo Stalinovou vinou. Nohu s nohou s veskerou byrokracií se Stalin postavil na půdu skutečnosti. A když už tedy proletářská diktatura, pak i socialismus! Obrátiv na ruby, důvody menševiků proti proletářské revoluci v Rusku, začal Stalin po nožkách teorie socialismu v jediné zemi couvat od nepřijemného sousedství mezinárodní revoluce. A poněvadž zásadní otázky nikdy nedomyslel do konce, nemohlo se mu nezdát, že „v podstatě“ smýšlel vždycky tak, jako na podzim 1924. A protože pak ještě k tomu se nikdy nepostavil na odpor vládnoucímu mínění strany, nemohlo se mu nezdát, že „v podstatě“ i strana smýšlela vždy stejně jako on.

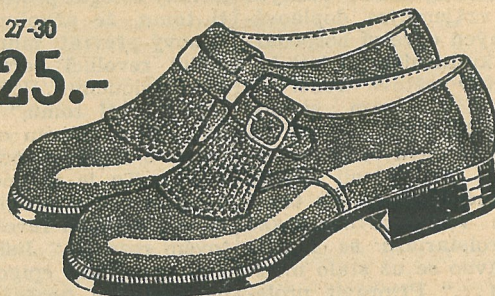
CHODÍ VAŠE DÍTĚ RÁDO DO ŠKOLY? „Vlastně ne, ačkoliv je učení těší.“ Nejsou to nakonec boty, jež tlačí? Svězte nohy svého dítěte botám, které nosí celý svět, dejte mu boty Baťa a uvidíte, že bude chodit rádo do školy a že se bude zajímat více i o sport. Od dětství v botách Baťa znamená zdravé nohy až do pozdního stáří!

*) Ze sešitového vydání díla: Dějiny ruské revoluce 1905—1917, jejichž třetí a závěrečný díl vyjde koncem měsíce září.

*Hurá, hurá.....
do školičky do školy
v nových botách*

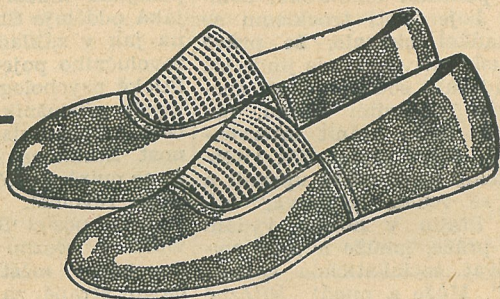

27-30
25.-

Nejpohodlnější sportovní obuv z hnědého boxu, se silnou kruponovou podešví a gumovým patníkem. 31-34 Kč 29.—, 35-38 Kč 39.—.

27-30
7.-

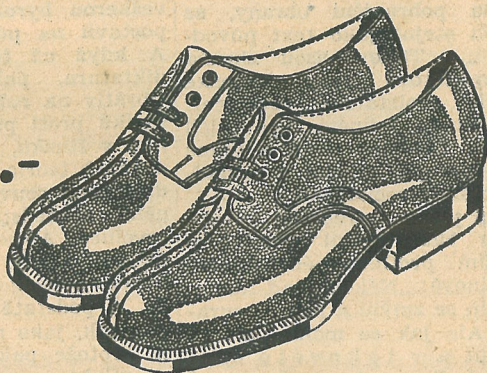
Naše lehoučké cvičky jsou velmi pružné. Vhodné pro tělocvik i na přezutí ve škole. 31-34 Kč 9.—, 35-38 Kč 12.—, 39-47 Kč 15.—.

27-30
29.-

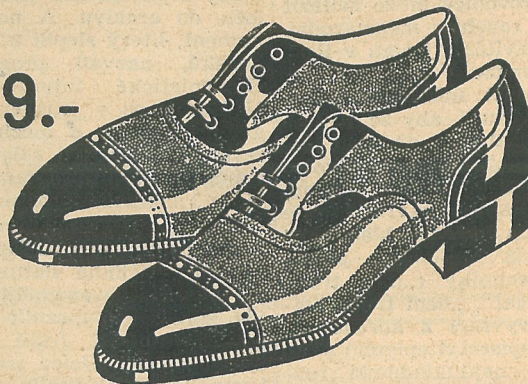
Do školy pro kluky, na kterých všechno hoří. Vrch z tlačného hovězího boxu, pevná kruponová podešev. 31-34 Kč 35.—, 35-38½ Kč 39.—.

27-30
25.-

Pro studenty sportovní hnědé polobotky z kips-boxu, se silnou kruponovou podešví a gumovým patníkem. 31-34 Kč 29.—, 35-38½ Kč 39.—.

39.-

Studentům a mladým pánům sluší tyto kombinované polobotky.

Rata